

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Konfliktní senzitivita v práci českých neziskových organizací

Kateřina Kutková

Bakalářská práce v oboru Mezinárodní rozvojová studia

Vedoucí práce: Mgr. Lenka DUŠKOVÁ, Ph.D.

Olomouc 2020

Prohlášení

Já, Kateřina Kutková, prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením Mgr. Lenky DUŠKOVÉ, Ph.D. Veškerou použitou literaturu jsem uvedla v seznamu citovaných zdrojů.

V Olomouci dne 26. června 2020

.....

Kateřina Kutková

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

Jméno a příjmení: **Kateřina KUTKOVÁ**
Osobní číslo: **R18393**
Adresa: **Kollárova 925, Přeštice, 33401 Přeštice, Česká republika**
Téma práce: **Konfliktní senzitivita v práci českých neziskových organizací**
Téma práce anglicky: **Conflict sensitivity in the operations of Czech non-governmental organizations**
Vedoucí práce: **Mgr. Lenka Dušková, PhD.**
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Zásady pro vypracování:

Tato bakalářská práce se zabývá konfliktní senzitivitou v kontextu české zahraniční rozvojové spolupráce. Hlavním cílem bakalářské práce je představit aktuální trendy v konfliktní senzitivitě a zmapovat současný stav jejího využití v práci českých neziskových organizací. Práce popisuje konfliktní senzitivitu zejména na základě tzv. *do no harm* přístupu. Součástí textu je i kvalitativní výzkum založený na analýze stávajících strategických dokumentů zahraniční rozvojové spolupráce České republiky a webové prezentace vybraných neziskových organizací.

Seznam doporučené literatury:

ANDERSON, Mary B. *Do no harm: How aid can support peace or war*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers, 1999. ISBN 978-155-5878-344.
ANDERSON, Mary B., Sung Hee Kim a Jeffrey Z. Rubin. *Opting out of war: strategies to prevent violent conflict*. Třetí vydání. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2013. ISBN 978-1-58826-876-1.
BARBOLET, A., Goldwyn R., Groenwald H. a Sherriff A. *The utility and dilemmas of conflict sensitivity* [online]. 2005, [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: https://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Handbook/Dialogue_Chapters/dialogue4_barbolet_etal.pdf
JEONG, Ho-Won, Sung Hee Kim a Jeffrey Z. Rubin. *Understanding conflict and conflict analysis: escalation, stalemate, and settlement*. Třetí vydání. London: SAGE, 2008. ISBN 978-141-2903-097.
WAIŠOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-807-3803-391.

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Podpis vedoucího pracoviště:

Datum:

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá přístupem konfliktní senzitivity v prostředí české rozvojové spolupráce. Hlavním cílem je představit konfliktní senzitivu, zanalyzovat její využití a případný potenciál pro realizátory zahraniční rozvojové spolupráce. Práce postupně představuje kořeny konfliktní senzitivity v kontextu tzv. Do No Harm přístupu a mapuje současný stav diskurzu v tématu. Kvalitativní výzkum prezentovaný v této práci je zaměřen na strategické dokumenty zahraniční rozvojové spolupráce České republiky a devět vybraných neziskových organizací. V bakalářské práci jsou identifikována hlavní reflektovaná témata a zvláštní pozornost je věnována otázkám nestrannosti a neutrality.

Klíčová slova

Rozvojová spolupráce, konflikt, konfliktní senzitivita, Do No Harm, Česká republika

Abstract

The bachelor's thesis deals with the approach towards conflict sensitivity in the context of Czech development cooperation. The main goal is to introduce the concept of conflict sensitivity and analyse its application in development cooperation. The work gradually delves deeper into the roots of conflict sensitivity with focus on the *Do No Harm approach*, and analyses further the current state of discourse in the topic. The qualitative research presented in this work is based on strategic documents of the Czech development cooperation and nine selected non-profit organizations. The bachelor's thesis identifies the key issues in conflict sensitivity with special attention to the subject of impartiality and neutrality.

Key words

Development cooperation, conflict, conflict sensitivity, Do no Harm, Czech Republic

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
ČvT	Člověk v tísni, o. p. s.
EU	European union / Evropská unie
FAO	Food and Agriculture Organization / Organizace OSN pro výživu a zemědělství
FoRS	České fórum pro rozvojovou spolupráci
HDP	Hrubý domácí produkt
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NATO	North Atlantic Treaty Organization / Severoatlantická aliance
NNO	Nestátní nezisková/é organizace
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development / Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe / Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů
PCIA	Peace and Conflict Impact Assessment / Posouzení dopadu na mír a konflikt
RDD (ČvT)	Relief and Development Department (People in Need) / Humanitární a rozvojová sekce (Člověk v tísni)
RVNNO	Rada vlády pro nestátní neziskové organizace
SADBA	Salesiánská asociace Dona Boska, z. s.
UNDP	United Nations Development Programme / Rozvojový program OSN
ZRS ČR	Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky

Obsah

1. Úvod	1
2. Cíle práce a metodologie výzkumu	3
2.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	3
2.2 Výzkumná strategie a struktura výběrového souboru.....	4
2.3 Limity výzkumu a etické aspekty výzkumu.....	5
3. Konflikt, bezpečnost a rozvoj	8
3.1 Definice konfliktu.....	8
3.2 Vztah konfliktu a rozvoje.....	10
3.3 Jak konflikt ovlivňuje rozvoj?.....	10
3.4 Jak rozvoj ovlivňuje konflikt?.....	11
3.5 Práce mimo konflikt, práce v konfliktu a na konfliktu.....	13
4. Vybrané přístupy ke konfliktu v rozvojové spolupráci	14
4.1 Do No Harm.....	14
4.2 Konfliktní senzitivita.....	16
4.3 Srovnání přístupů Do No Harm, konfliktní senzitivity a peacebuildingu.....	19
5. Zahraníční rozvojová spolupráce České republiky a konflikty	21
5.1 Strategický rámec rozvojové spolupráce.....	21
5.2 Hlavní reflektovaná témata.....	23
6. Neziskové organizace	27
6.1 Nezisková organizace.....	27
6.2 Rozvojová spolupráce jako reakce na konflikt.....	30
6.3 Vědomé a ukotvené přístupy.....	31
6.4 Specifická témata.....	32
6.5 Konflikt v Sýrii.....	33
6.6 Souhrn poznatků.....	34
7. Neutralita a nestrannost	36
7.1 Definice neutrality a nestrannosti.....	36
7.2 Vyvážení pozitiv a negativ neutrality a nestrannosti.....	37
8. Závěr	39
Seznam literatury	42

Seznam tabulek

Tab. 1: Typologie násilí	9
Tab. 2: Srovnání přístupů Do No Harm, Konfliktní senzitivity a Peacebuildingu	20
Tab. 3: Srovnání zemí ZRS ČR ve vztahu ke konfliktům a mírovým operacím	22

1. Úvod

Konflikty se objevují ve všech společnostech a historických etapách na různých úrovních od intrapersonálních konfliktů až po konflikty mezi státy. Téma konfliktu se nevyhýbá ani rozvojovým studiím a rozvojové spolupráci. Největší pozornost je v tomto ohledu věnována vzájemnému působení konfliktu a rozvoje, případně využití stávajícího poznání pro zvýšení kvality rozvojové spolupráce. V posledních desetiletích dochází k významnému posunu od mezistátních konfliktů k občanským válkám a do konfliktů se zapojují noví aktéři. Zásadní roli nehrají jen vlády jednotlivých zemí, ale i představitelé jiných společenských institucí jako nevládní, náboženské a kulturní organizace. Neziskové organizace, kterým se tato práce věnuje, proto stojí před novou výzvou, stávají se aktéry konfliktů a jejich cíle a aktivity jsou tímto přímo či nepřímo ovlivněny. Pokud jsou na tuto situaci dobře připraveny, mohou neziskové organizace přispět k řešení konfliktu, v opačném případě k jeho eskalaci.

Zdrojem prvotní inspirace pro tuto bakalářskou práci byla kniha americké výzkumnice Mary B. Anderson „Do No Harm: How Aid Can Support Peace - Or War“. V 90. letech tato kniha představila konkrétní příklady negativních dopadů humanitární pomoci a rozvojové spolupráce na konflikty v různých regionech a typech pomoci. V zahraniční literatuře bylo následně popsáno několik různých přístupů, které by měly zajistit nejen eliminaci těchto negativních dopadů, ale dokonce i přispět k řešení a transformaci konfliktů. Do dnešního dne nicméně nepanuje shoda na tom, jakou roli by měla rozvojová spolupráce v konfliktu hrát a do jaké míry by se měla aktivně podílet na řešení konfliktu. Konfliktní senzitivita má prokazatelný přesah i do ryze praktické roviny rozvojové spolupráce a někteří donoři dnes mají k dispozici metodický aparát pro její začlenění do všech fází projektového cyklu (např. SIDA, 2018, Peace and Conflict Toolbox). Podobně postupují i některé neziskové organizace a na základě svých zkušeností zejména s humanitární pomocí hledají cesty, jak v konfliktu efektivně pracovat, popřípadě i přispívat k mírovému soužití (např. Lékaři bez hranic, viz 6.3)

V českém prostředí není tato problematika výrazně reflektována a termín konfliktní senzitivita se na rozdíl od environmentální nebo genderové senzitivity neužívá. Obecně se pracuje s premisou, že rozvojová spolupráce má výhradně pozitivní dopady, a to i na bezpečnostní typy problémů. Nejen práce s pojetím konceptu konfliktní senzitivity v zahraničí, ale zejména reflexe v rámci české rozvojové spolupráce je tedy novým tématem s možností dalšího přesahu do praktické roviny

Práce se nezaměřuje na konkrétní teritoriální vymezení nebo sektor spolupráce. Věnuje pozornost zejména neziskovým organizacím a jejich specifickým postojům k různým typům konfliktů. Jednotlivé

kapitoly postupně představují cíle práce, výzkumné otázky a metody výzkumu, současný vývoj zkoumání v zahraničí, souvislosti rozvoje a konfliktů a definují konfliktní senzitivitu. Zvláštní pozornost je dále věnována zahraniční rozvojové spolupráci České republiky a vybraným neziskovým organizacím, které se věnují rozvojové spolupráci, popřípadě humanitární pomoci v zahraničí. Vlastní kapitolu má téma neutrality a nestrannosti neziskových organizací. Závěr je zaměřen zejména na reflexi shromážděných poznatků a možné scénáře dalšího vývoje a výzkumu.

2. Cíle práce a metodologie výzkumu

Obsahem této části práce je představení cíle výzkumu, včetně výzkumných otázek a podrobný popis zvolené metodologie. Autorka v metodologické části uvádí přehled výzkumné strategie a strukturu výběrového souboru. Součástí kapitoly je i reflexe limitů a etických aspektů výzkumu.

2.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Hlavním cílem této bakalářské práce je představit konfliktní senzitivu v kontextu české zahraniční rozvojové spolupráce¹, zanalyzovat její stávající podobu a nastínit možnosti jejího dalšího využití pro neziskové organizace. Cílem práce není přímá aplikace výsledků výzkumu ani jejich využití v konkrétní neziskové organizaci.

Vztah mezi konfliktem a rozvojem je v práci představen ve třetí kapitole, konkrétní přístupy ke konfliktu v praxi rozvojové spolupráce ve čtvrté kapitole. V souvislosti s kapitolou zaměřenou na českou rozvojovou spolupráci je poté teoretický rámec doplněn o analýzu stávajících strategických dokumentů zahraniční rozvojové spolupráce České republiky a webové prezentace vybraných neziskových organizací. Vlastní kapitolu má téma neutrality a nestrannosti neziskových organizací. Závěr je zaměřen zejména na reflexi shromážděných poznatků a možné scénáře dalšího vývoje.

Součástí práce měl původně být i kvalitativní výzkum založený na polostrukturovaných rozhovorech se zaměstnanci vybraných neziskových organizací. S ohledem na vývoj epidemiologické situace a opatření vlády České republiky ale nebyl tento výzkum možný a byl v práci nahrazen větším důrazem na teoretický rámec a analýzu dostupných dokumentů.

Práce si v souladu s cílem klade jednu hlavní výzkumnou otázku a tři podotázky.

Hlavní výzkumná otázka:

Jakým způsobem je reflektován konflikt v kontextu české zahraniční rozvojové spolupráce?

Hlavní výzkumná otázka se nevěnuje primárně konfliktní senzitivě, vzhledem k tomu, že nebylo na začátku zkoumání jasné, objevuje-li se tento koncept v českém prostředí. Zároveň bylo na základě prvních zjištění autorky zřejmé, že ani v zahraniční literatuře nedochází vždy k jednoznačnému vymezení a různé přístupy se mohou prolínat. Otázka tedy směřuje ke zkoumání přístupu ke konfliktu

¹ V textu je rozlišováno mezi termíny „česká zahraniční rozvojová spolupráce“ a „zahraniční rozvojová spolupráce České republiky“, přičemž první označuje jakoukoli formu rozvojové spolupráce, do které jsou zapojeny české subjekty a druhá označuje výhradně spolupráci financovanou Českou republikou.

bez další specifikace. Tento krok není v rozporu s cílem výzkumu, naopak umožňuje zkoumání problematiky bez předpokladu existence určitého přístupu, který již byl v zahraniční literatuře definován, ale nemusí nutně odrážet realitu českého prostředí.

Z hlavní výzkumné otázky byly dále odvozeny následující dílčí podotázky:

- 1) Jaké podoby nabývá vztah konfliktu a rozvoje?
- 2) S jakými tématy je konflikt v české zahraniční rozvojové spolupráci spojován?
- 3) Jak reflektují konflikt vybrané neziskové organizace?

2.2 Výzkumná strategie a struktura výběrového souboru

Při psaní bakalářské práce byla použita metoda sběru informací, jejich následná analýza a interpretace. Autorka se při zpracování této práce zaměřila výhradně na metody kvalitativního výzkumu. Důvodem upřednostnění byla řada výhod, které kvalitativní výzkum přináší. Vzhledem k nižší míře poznání sledované problematiky je výhodou kvalitativního výzkumu např. možnost získat podrobný popis a vhléd, možnost studovat procesy a navrhnout teorie, hledat příčinné souvislosti apod. (Hendl, 2016) Z těchto možností bylo pro potřeby práce vybráno jako relevantní získání podrobného popisu a vhledu a studium souvislostí. Práce nenavrhuje nové teorie ani nehledá konkrétní příčinné souvislosti.

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Creswell, 1998, citovaný dle Hendla, 2016) V souladu s touto definicí práce poskytuje komplexní obraz přístupu českých neziskových organizací ke konfliktu v kontextu zahraniční rozvojové spolupráce.

Využity byly zejména zahraniční zdroje zaměřené na téma konfliktu, konfliktní senzitivity a rozvojové spolupráce. Autorka analyzovala také obsah strategických dokumentů zahraniční rozvojové spolupráce České republiky, webových stránek Ministerstva zahraničních věcí, České rozvojové agentury, Českého fóra pro rozvojovou spolupráci a vybraných neziskových organizací. Tento přístup byl zvolen, jelikož dokáže rozšířit teoretické poznání, které bylo v tomto tématu omezené na zahraniční zdroje. Kritéria výběru jednotlivých zdrojů dat jsou popsána v dalších částech práce. Výstupy této analýzy umožnily autorce seznámit se podrobněji s deklarovaným přístupem relevantních institucí a neziskových organizací v relativně krátkém čase.

Pro analýzu deklarovaných přístupů neziskových organizací autorka vycházela ze seznamu členů a pozorovatelů Českého fóra pro rozvojovou spolupráci (dále jen „FoRS“), do kterého bylo v říjnu roku 2019 řazeno 39 členů a pozorovatelů. K dalšímu zkoumání byly dále vybrány ty organizace, které v současné době aktivně působí v zahraničí a u kterých byly jako místo působnosti uvedeny minimálně 3 rozvojové země. Ze zkoumání tímto byli vyřazeni ti členové a pozorovatelé, kteří se aktivně nevěnují zahraniční rozvojové spolupráci přímo v rozvojových zemích (např. organizace zaměřené na globální vzdělávání v ČR), nebo jsou úzce specializováni na určitý region. Vyřazen byl i Český červený kříž, který sice uvádí působnost v zahraničí, při bližším zkoumání činnosti Českého červeného kříže se ale neprokázala jeho přímá aktivita v zahraničních projektech rozvojové spolupráce.

Tímto postupem bylo vybráno k další analýze následujících 9 organizací:

- 1) ADRA, o. p. s. (dále jen „ADRA“)
- 2) CARE Česká republika, z. s. (dále jen „CARE“)
- 3) Člověk v tísni, o. p. s. (dále jen „Člověk v tísni“ nebo „ČvT“)
- 4) Charita Česká republika (dále jen „Charita ČR“)
- 5) Diakonie ČCE – Středisko humanitární a rozvojové spolupráce (dále jen „Diakonie“)
- 6) Lékaři bez hranic / Médecins Sans Frontières in Czech Republic, o. p. s. (dále jen „Lékaři bez hranic“)
- 7) Nesehnutí, z. s. (dále jen „Nesehnutí“)
- 8) Salesiánská asociace Dona Boska, z. s. (dále jen „SADBA“)
- 9) SVĚTLO PRO SVĚT – Light for the World, z. s. (dále jen „Světlo pro svět“)

2.3 Limity výzkumu a etické aspekty výzkumu

Rozsah této bakalářské práce a zvolené metody jsou jistým limitem provedeného výzkumu, které autorka v práci reflektuje. Problematickým aspektem byl při výzkumu rozvojové spolupráce nedostatek relevantních zdrojů a předchozího zkoumání v českém prostředí. Tento aspekt se navíc umocňuje, zabýváme-li se velmi specifickým tématem jakým je konfliktní senzitivita.

Prostřednictvím analýzy dokumentů, došlo ke shromáždění deklarovaných přístupů na úrovni relevantních institucí a vybraných neziskových organizací. Během původně plánovaných rozhovorů by byly zaznamenány deklarované přístupy na úrovni individuálních zaměstnanců těchto organizací, proto se tato kombinace analýzy dokumentů a rozhovorů jevila původně jako optimální řešení pro stanovenou výzkumnou otázku. Zvolená metoda zkoumání by neumožnila vzájemnou

interakci respondentů. Další možnou metodou by bylo například zorganizování fokusních skupin. Potenciální respondenti by ale museli splňovat řadu kritérií (přímou a dostatečně dlouhou a relevantní zkušenost s implementací rozvojových projektů v českých neziskových organizacích). Součástí této práce není zkoumání přístupu ke konfliktu v praxi jednotlivých zaměstnanců ani v interních dokumentech, které nejsou přístupné na webových stránkách.

Jistou nevýhodou, a tedy i limitem kvalitativního přístupu je relativně vysoká ovlivnitelnost výsledků výzkumníkem, popřípadě jeho osobními preferencemi. Tento proces se v kvalitativním výzkumu nazývá reaktivitou a zahrnuje vše, co výzkumník jako pozorovatel přináší do výzkumu v podobě svých subjektivních teorií a předsudků či vlastností. To může následně ovlivnit nejen výběr tématu, výzkumných otázek, dat, ale i kvalitu závěrů. (Hendl, 2016)

Autorka pro účely práce identifikovala několik možných zdrojů zkreslení. Tématem se zabývala v době, kdy pracovala v České rozvojové agentuře a v rámci této práce přímo spolupracovala s některými organizacemi z výběrového souboru (ADRA, o. p. s.; Člověk v tísní, o. p. s.; Charita Česká republika). Vliv na zkoumání měly jistě i hodnotové a etické postoje autorky. Práce naopak nebyla ovlivněna finančními motivy nebo nutností jeho přímé aplikace. Autorka za práci neobdržela žádnou finanční odměnu a výsledky nebyly připravovány pro žádného ze zkoumaných aktérů. Pro zajištění vyšší kvality výzkumu je v práci popsána přesná metodologie a je zahrnut relativně vysoký počet neziskových organizací dle výše popsaného postupu výběru (viz kapitola 2.2). Výběrový soubor obsahuje jak organizace, které autorka znala již dříve, tak i méně známé organizace a organizace, které nejsou podporovány v rámci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. U všech vybraných organizací se autorka také zabývala stejným typem dokumentů (viz kapitola 6.1).

Během přípravy výzkumu byly zhodnoceny všechny možnosti triangulace, které by mohly zajistit vyšší kvalitu práce. Vyřazena byla triangulace výzkumníků, jelikož bakalářská práce musí být z podstaty individuálním dílem autorky. Metodologická triangulace (kombinace analýzy dokumentů a polostrukturovaných rozhovorů) byla původně plánovaná, ale nakonec nebyla realizována. Využita byla triangulace datová. Součástí výzkumu byla data z devíti neziskových organizací, napříč regiony působení a sektory.

Zajištění nejvyšší možné míry etičnosti výzkumu je nezbytnou součástí této práce a byla jí proto věnována samostatná část. Hendl rozlišuje několik etických aspektů, které je při kvalitativním výzkumu vhodné zohlednit: potřeba získat poučený (informovaný) souhlas (pasivní nebo aktivní), zatajení informací účastníkům, svoboda odmítnutí a anonymita. (Hendl, 2016)

Tyto aspekty se potenciálně dotýkají části práce, která se věnuje analýze dokumentů Ministerstva zahraničních věcí, České rozvojové agentury, Českého fóra pro rozvojovou spolupráci a vybraných neziskových organizací. V práci nicméně nebylo přistoupeno k anonymizaci ani žádné formě komunikace s autory těchto dokumentů, a to z několika důvodů. Všechny analyzované dokumenty jsou veřejně přístupné, a tedy dostupné široké veřejnosti na webových stránkách jednotlivých institucí a organizací. Vzhledem k citování některých pasáží a jejich obsahu by původ těchto dokumentů byl snadno dohledatelný. Anonymizace by tedy nebyla možná bez narušení obsahu, kterým se tato práce zabývá.

3. Konflikt, bezpečnost a rozvoj

Třetí část této bakalářské práce má za cíl představit konflikt a jeho pojetí v rámci mezinárodních vztahů a rozvojových studií. Po stručné definici konfliktu pro potřeby dalšího zkoumání je popsáno i vzájemné působení konfliktu, bezpečnosti a rozvoje, vše se zvláštním důrazem na rozvojové země a konflikty po druhé světové válce až do současnosti.

3.1 Definice konfliktu

Všechny aspekty lidských vztahů přinášejí rozdíly v názorech, neshody a spory, a to jak na úrovni států, organizací, tak jednotlivců. Základní povaze konfliktu je možné porozumět například jako problému spojenému s uspokojením potřeb a tužeb všech zúčastněných stran zároveň. (Pruitt, 2004) Ho-Won Jeong podrobněji konflikt popisuje jako situaci, kdy cíle a aktivity nejsou kompatibilní a aktéři si navzájem brání v dosažení stanovených cílů. Napětí se v zásadě objeví z důvodu snahy o různé cíle nebo i neshod ohledně cesty k dosažení cíle stejného či podobného. (Jeong, 2008)

Určitý typ soutěže, kterým je možné konflikt charakterizovat, je nejen univerzální ale i základní formou interakce v přírodě, která je typická velkým množstvím vzájemně nekompatibilních pozic a možností. Zatímco účelem soutěže je prosté dosažení cíle, v případě konfliktu se může objevit i snaha o poškození či likvidaci protivníků. (Mack and Snyder, 1971, citovaný dle Jeonga, 2008) Někteří autoři vidí jako důvod přerodu této přirozené soutěže v konflikt např. neregulovanou soutěž mimo soudní a vyjednávací procesy. Hlavním problémem regulace střetů zájmů je pro ně slabý mezinárodní právní systém, který poté vede ke konfliktům na mezinárodní úrovni. (Goodman, 2005 a Waltz, 2007 citovaný dle Ho-Won Jeonga)

Jednoduchou definici konfliktu přináší Waisová, která konfliktu přiděluje 4 základní charakteristiky: „**1. aktéry, kteří 2. jednají, aby 3. prosadili své zájmy a hodnoty, které jsou 4. neslučitelné**“. (Waisová, 2011) Tato definice zahrnuje všechny důležité aspekty konfliktu popsané v předchozí části kapitoly. V dalších částech práce se proto autorka odkazuje právě na tuto všeobecnou definici, která je prakticky využitelná a zahrnuje široké spektrum konfliktů se kterými můžeme být v rozvojové spolupráci konfrontováni.

Pro pochopení konfliktu je nutné zkoumat jeho příčiny a identifikovat fáze vývoje vztahů mezi aktéry, včetně míry stupňování a recesí. Porozumění povaze, příčin a dynamice konfliktu je i důležitým předpokladem jakékoli úspěšné intervence. (Jeong, 2008) Tato problematika ale přesahuje rozsah i cíl práce a je již popsána v dostupné literatuře, nebude proto v teoretické části podrobněji představena.

Konflikt sám o sobě není možné považovat za špatný nebo dobrý. Důležitou otázkou je vždy, vede-li ke konstruktivním nebo destruktivním procesům. Jde o důležitý zdroj změn v přírodě i ve společnosti a umožňuje jednotlivcům i skupinám dosahovat rozličných cílů. Výstupem konfliktu může být i pozitivní změna, v kontextu společenských věd například prevence budoucích obětí násilí nebo osvobození od rozličných autoritativních režimů. (Jeong, 2008)

Násilí, které může konflikt doprovázet, poutá velkou pozornost, a to zejména fyzické násilí. Reálně ale v konfliktech převažuje spíše „nenásilí“ a většina lidí se na násilí přímo nepodílí; i ve válečných zónách více lidí aktivně nebojuje apod. Jednotlivci i skupiny mají až na výjimky tendenci se násilí spíše vyhýbat než ho vyhledávat. (Bock, 1999)

Podstatná pro „nenásilí“ je však nejen absence fyzického ale i tzv. strukturálního násilí. Přehlížení dlouhodobého strukturálního násilí, které není na první pohled zřejmé, může vést k opětovnému propuknutí konfliktu i po zajištění zdánlivého míru. Udržitelnost míru nastává tedy až ve chvíli, kdy je řešeno nejen fyzické násilí a jeho příčiny, ale i strukturální násilí, popřípadě další typy násilí, které jsou uvedeny níže. (Lulofs and Cahn, 2000, citovaní dle Jeonga, 2008)

	Přímé	Nepřímé
Záměrné	Fyzické násilí (např. terorismus, mučení)	Strukturální násilí (např. diskriminace, rozdělení moci)
Nezáměrné	Sekundární násilí (např. civilní oběti během vojenských zásahů)	Neúmyslné násilí (např. důsledkem špatného vládnutí)

Tab. 1: Typologie násilí (Reychler, 2006)

Luc Reychler navrhuje při zkoumání násilí definici rozšířit od nejvíce vnímaného tzv. fyzického násilí k dalším typům násilí jako je strukturální, sekundární a neúmyslné násilí, zmiňuje i psychologické a kulturní formy násilí. Nejvíce násilí je přitom dle tohoto autora v kategorii neúmyslného násilí v důsledku špatného vládnutí spojeného například s nízkou úrovní státní správy, korupcí, nepotismem, nízkou úrovní odbornosti, ideologií nebo environmentálním násilím. (Reychler, 2006) Důsledky takto definovaného neúmyslného násilí se pak mohou překrývat s rozvojovými problémy na které reaguje rozvojová spolupráce.

Každá společnost má přirozené mechanismy pro řešení sporů bez otevřených konfliktů a násilí. Objevují se opakovaně po celém světě, v různých podobách a můžeme s nimi dále pracovat.

Tyto systémy prevence konfliktů nevyžadují žádné speciální proškolení nebo externí financování. Například vymezení se vůči konfliktu může být pro různé komunity čistě racionální volba při uvědomění si rizik, která zapojení do konfliktu přináší. Takovéto komunity nepropadají v danou chvíli válečné propagandě, zajišťují základní potřeby svých členů (bezpečnost, komunitní služby), dokonce i společné kulturní, sportovní nebo náboženské události. Tyto komunity mají vlastní autentické identity – náboženské, regionální, historické apod., odpovědný leadership a systémy zapojení všech občanů do řízení. Přesto v případě většiny rozvojových projektů dochází k chápání leadershipu, dobrého vládnutí a občanské společnosti prostřednictvím nám známých modelů západní civilizace a tento potenciál je zatím spíše nevyužit. (Anderson, 2013)

3.2 Vztah konfliktu a rozvoje

V literatuře se objevuje jak popis vztahu rozvoje a konfliktu, tak varianta zkoumání rozvoje a bezpečnosti. Vycházíme-li z Galtungovy definice bezpečnosti jako absence konfliktu, můžeme ale čerpat z obou následujících přístupů. Bezpečnost může být chápána jako prerekvizita rozvoje nebo rozvoj jako prerekvizita bezpečnosti. Třetím možným přístupem je vzájemná provázanost obojího.

K přístupu vzájemné provázanosti bezpečnosti a rozvoje docházíme na základě propojení obou předchozích přístupů. Tento směr nás vede k vzájemné a rovnocenné spolupráci vojenských a civilních komponent bez upřednostňování v čase. Tento přístup zahrnuje pozitivní i negativní dopady rozvoje na konflikt a pozitivní i negativní dopady konfliktu na rozvoj. Nejblíže se podobá konceptu lidské bezpečnosti. (Waisová, 2011) V kapitolách 3.3 a 3.4 je podrobněji rozepsán vliv konfliktu na rozvoj a rozvoje na konflikt, jelikož většina autorů se přiklání spíše k jedné z těchto variant a třetí varianta čerpá zejména z jejich propojení.

3.3 Jak konflikt ovlivňuje rozvoj?

Individuální i celospolečenská bezpečnost jsou důležitou dimenzí rozvoje. Jejich absence vážně znehodnocuje možné dopady rozvoje i v případě jsou-li ostatní aspekty rozvoje funkční. Mezi rozvojem a bezpečností je tedy silná vazba i přesto, že ne vždy můžeme tento vztah podložit kauzalitou. (Stewart, 2004) Dle F. Stewarta byla při zkoumání 25 zemí pozorována řada negativních vlivů konfliktu na rozvoj těchto států. Pozorovány byly například změny v zaměření ekonomiky, a to i směrem k ilegálním aktivitám (drogy, pašování...). Téměř vždy byl konfliktem negativně ovlivněn ekonomický růst země. Zaznamenány byly výrazné problémy zejména v sektoru zemědělství. (Stewart, 2001)

Přitom negativní dopady na zemědělský sektor hrají u rozvojových zemí mnohdy zásadní roli. Zemědělství má v rozvojových zemích nadále relativně vyšší podíl na hrubém domácím produktu

a v zemědělském sektoru je zaměstnáno větší množství lidí, zejména ze zranitelných skupin obyvatel. (FAO, 2019) Konflikty mohou tedy v důsledku snižovat dostupnost a kvalitu potravin a negativně ovlivňovat zdravotní stav nejzranitelnějších skupin obyvatel v rozvojových zemích.

U některých Stewartem zkoumaných zemí bylo ale celkové HDP probíhajícím konfliktem nezasaženo. Vedlo k tomu zřejmě několik autorem identifikovaných důvodů. V těchto zemích v souvislosti s konfliktem výrazně rostly vojenské výdaje. Naopak klesaly sociální výdaje státu, stejně tak jako množství a kvalita poskytovaných sociálních služeb. V dílčích případech se dařilo zemím pokračovat v rozvoji a ekonomicky dále růst. Předpokladem tohoto rozvoje a ekonomického růstu nicméně byly funkční vlády s dobře nastavenými politikami a dostatkem zdrojů alokovaných na sociální výdaje již před konfliktem, nebo relativně malý rozsah a doba trvání válečného konfliktu (např. Srí Lanka). Konflikty s velkým rozsahem a dobou trvání vedly převážně k vysokým ekonomickým ztrátám, nižšímu ekonomickému růstu a zpomalení rozvoje. (Stewart, 2001)

Toto poznání vede řadu autorů k přesvědčení, že bezpečnost by měla rozvoji předcházet, být prioritní oblastí zájmu a utvářet pro rozvoj (popřípadě rozvojovou spolupráci) vhodné podmínky. Bez zajištění bezpečnosti určitého rozsahu se společnosti nepodaří dosáhnout rozvoje. O tento směr se podrobněji zajímají autoři jako Etzioni nebo Dobbins. (Waissová, 2011)

3.4 Jak rozvoj ovlivňuje konflikt?

Zaměříme-li se na počátek konfliktu, můžeme definovat různé příčiny a jejich kombinace. Stewart je rozděluje na ekonomické, politické, kulturní a tzv. ostatní. Obecně je dle něj problematická zejména nerovnost ve společnosti, a to ekonomická, politická i sociální. I relativně privilegovanější skupiny mohou být v případě vysoké nerovnosti ke konfliktu nakloněny, motivovány např. obavou o ztrátu svých privilegií. Jako další typy ekonomických kořenů konfliktu můžeme uvést i soukromé zájmy jednotlivců, nebo selhání tzv. „společenské smlouvy“. Politické příčiny konfliktu jsou většinou doprovázeny některými z ekonomických či kulturních příčin. (Stewart, 2004)

Pravděpodobnost propuknutí konfliktu je také obecně vyšší v zemích s nižším HDP na osobu, nižší nadějí dožití a nižším ekonomickým růstem. (Nafziger a Auvinen 2000 a Collier 2007). Dalo by se tedy intuitivně předpokládat, že rozvojové země budou mít vyšší potenciál vzniku konfliktů. U všech příčin je nicméně velmi problematická kauzalita a není jasné do jaké míry je příčina konfliktu zároveň jeho důsledkem. Dochází tedy k vzájemnému ovlivňování, kdy je navíc problematické přesně definovat jednotlivé ukazatele jevů, které jsou pro nás v tomto ohledu zajímavé. Je potřeba brát také v úvahu, že nejsilnější korelaci v rámci vzniku konfliktů pozorujeme v případě, že konfliktu předcházel jiný konflikt. (Nafziger a Auvinen, 2000)

V případě vlivu rozvoje na konflikt je tedy velmi problematické přesně popsat souvislosti. Na základě popsaných zkušeností napříč různými kontexty i typy konfliktů byly pozorovány jak pozitivní, tak negativní vlivy rozvojové spolupráce na konflikty, jejich vznik, eskalaci i řešení. Absence bezpečnosti i chudoba se v praktickém životě vyznačuje různým typem nedostatku v aspektech života jako stravování, zdraví, vzdělání, přístřeší nebo zaměstnání. Oboje se projevuje i strachem z násilí, zranění či diskriminace. Zajištění lidské bezpečnosti v sobě tedy inherentně obsahuje i redukci chudoby a redukce chudoby není možná bez zajištění bezpečnosti. V praktické rovině by nás tato zjištění měla vést k vysoké snaze o porozumění konfliktu a bezpečnosti v rámci rozvojových studií i práce neziskových organizací zahraniční rozvojové spolupráce.

V tomto ohledu je možné srovnání J. Galtunga a jeho pojetí míru jako absence násilí s A. Senem, který se věnoval spíše rozvojové spolupráci a vnímal rozvoj jako určitou svobodu. Sen představuje ve výčtu svých svobod i tzv. svobodu od násilí. Svobody nejsou v jeho práci vnímané jako absolutní koncepty, a proto ani získaná bezpečnost není absolutní a zároveň je významně propojená s dalšími svobodami, které může člověk nabýt. Zároveň je takový rámec nezávislý na čase a regionu. (Barnett, 2008 a Sen, 2001)

Je tedy možné vztah z kapitoly 3.3 obrátit a vnímat rozvoj jako nutnou podmínku pro bezpečnost. Chudoba a nerozvinutost zvyšují riziko konfliktů a vhodně nastavená rozvojová politika toto riziko snižuje. Tento přístup navazuje na ekonomický liberalismus – bohatí lidé nemají motivaci riskovat ztrátu svého bohatství v případném konfliktu, a proto žijí v míru. I pro tento přístup máme řadu argumentů a zajímají se o něj zejména autoři jako Brainard a Chollet. (Waissová, 2011)

Šárka Waisová řadí mezi autory prezentující rozvoj jako prerekvizitu bezpečnosti i Paula Colliera. (Waisová, 2011) Autorka práce by ale zařadila Paula Colliera spíše mezi autory třetí skupiny, jako autora, který pracuje s vzájemnou propojeností bezpečnosti a rozvoje. Ve své práci Collier volí termín „conflict trap²“, který naopak popisuje vzájemné působení obou faktorů. Jde o obousměrnou interakci, kdy ekonomické faktory zvyšují riziko konfliktu, zároveň ale konflikt negativně dopadá i na ekonomiku země. Konflikt sám o sobě je poté významným faktorem vzniku dalšího konfliktu. Naopak některé faktory považuje Collier za přeceňované (státní zřízení, příjmová nerovnost, etnické složení) u jiných autorů se ale objevují (např. Stewart). (Collier, 2007)

Představa, že rozvoj předchází bezpečnosti je v tomto pojetí omezena na ekonomický rozvoj a vnímání lidského chování jako čistě racionálního a ekonomicky motivovaného. V případě implementace tohoto přístupu by teoreticky mohla rozvojová spolupráce dostat větší prostor a zdroje, protože by mohla

² Šárka Waisová překládá jako „konfliktní past“. (Waisová, 2011)

působit jako prevence konfliktů a s nimi souvisejících nákladů. Zároveň by byla (popřípadě jsou) v souladu s tímto postojem kladena na rozvojovou spolupráci velká a obtížně splnitelná očekávání. Limity těchto očekávání jsou blíže popsány ve čtvrté kapitole bakalářské práce.

3.5 Práce mimo konflikt, práce v konfliktu a na konfliktu

Aktéři rozvojové spolupráce mají mnoho možností, jak přistupovat ke konfliktu. K základním třem přístupům se řadí:

- 1) Práce mimo konflikt, kdy konflikt je viděn jako negativní jev, popřípadě jako riziko pro naplnění cílů a je nutné se konfliktu vyhnout. S potenciálem konfliktu ovlivnit se aktivně nepracuje.
- 2) Práce v konfliktu, kdy se aktéři domnívají, že rozvoj nebo rozvojová spolupráce mají vliv na konflikt a snaží se eliminovat negativní dopady, podobně jako je tomu v tzv. přístupu „Do No Harm“ (viz kapitola č. 4). Nicméně přímé cílení na budování míru nebo prevenci konfliktů je mimo rámec těchto přístupů.
- 3) Práce na konfliktu, kdy se aktéři domnívají, že rozvojová spolupráce může napomoci k budování míru, a proto implementují různé přístupy konfliktní senzitivity. (Goodhand, 2001) Pro třetí přístup je typické uvědomění silné korelace konfliktu a rozvoje.

Tyto tři skupiny přístupů nejsou ostře ohraničeny, a proto se jak donoři, tak např. neziskové organizace mohou pohybovat na pomezí přístupů nebo využívat různé přístupy v rámci různých intervencí. Zároveň je také možné, že deklarované přístupy těchto aktérů mohou být v rozporu s jejich reálným využitím. (Goodhand, 2001)

4. Vybrané přístupy ke konfliktu v rozvojové spolupráci

Čtvrtá část této bakalářské práce představuje dva přístupy ke konfliktu – tzv. přístup Do No Harm a konfliktní senzitivitu. Důraz je kladen zejména na vznik, praktické využití a jejich srovnání s ostatními relevantními přístupy. Autorka uvádí také hlavní výhody a limity vybraných přístupů.

4.1 Do No Harm³

První teoretické úvahy o vztahu bezpečnosti a rozvoje se objevily v 80. letech 20. století. V několika zprávách OSN (např. Brandtovy nebo Palmeho komise). Zároveň ale po skončení studené války byla jako kritérium rozvojové spolupráce upřednostněna potřeba před bezpečnostními zájmy. (Waisová, 2011) Objevily se protichůdné trendy, ale vztah bezpečnosti a rozvoje nebyl nijak metodicky řešen, rozvojová spolupráce byla považována spíše za pozitivní faktor přispívající k řešení konfliktů. Konflikt byl také tematizován v rozvojovém kontextu ve Zprávě UNDP o lidském rozvoji v roce 1994. (UNDP, 1994) Důležitým milníkem pro vytváření nových metodologií práce s konfliktem byla genocida ve Rwandě v roce 1994. Tato událost spustila vlnu politických debat, které se poté dostaly až na úroveň ukotvení nových nástrojů a vzniklo tak několik různých přístupů k zohlednění konfliktu v rozvojové spolupráci. V tuto chvíli neexistuje dominantní přístup nebo metodologie. Dle Paffenholz nyní vede toto relativně velké množství přístupů spíše ke zmatení aktérů rozvoje na všech úrovních. (Paffenholz, 2004)

Jak lidé v konfliktní společnosti vnímají konflikt? Jsou oddaní konceptu spravedlnosti nebo se cítí manipulovaní vůdci toužícími po moci? Jak se kteří lidé projevují? Kdo získává a kdo ztrácí v kontextu konfliktu? Je každý ponořen do konfliktu, nebo lidé v některých částech země žijí v relativním míru? (Anderson, 1999) Tyto i další otázky vedly např. Mary B. Anderson v 90. letech k většímu zájmu o studium konfliktů, sledování praktických příkladů a hledání cest k prevenci negativních dopadů rozvojové spolupráce a humanitární pomoci.

V knize s názvem „Do No Harm: How Aid Supports Peace - Or War“ Mary B. Anderson popsala přístup Do No Harm ve třech krocích. Na základě následného využití přístupu v praxi byl ale později tento rámec rozčleněn na celkem šest kroků:

1: Porozumění kontextu konfliktu

2: Analýza rozdělení a napětí

³ Waisová překládá jako „imperativ nezranit“. (Waisová, 2011) Pro potřeby práce ale autorka zvolila užití anglického termínu bez překládání.

Některá „rozdělení“ nebo zdroje napětí mohou být zakořeněné v hlubokých historických křivdách (tzv. kořenové nebo základní příčiny) zatímco jiné mohou být nové či vzniklé důsledkem nedávné manipulace (tzv. zástupné příčiny).

3: Analýza spojení a lokálních zdrojů pro mír

4: Analýza programu/programů rozvojové spolupráce

5: Analýza dopadů programu/programů rozvojové spolupráce na rozdělení a spojení

6: Zvažování a výběr řešení v rámci analyzované intervence

Rámec také zohledňuje další nezařazené aspekty jako transfer zdrojů a implicitní etická sdělení. Rámec přístupu nepředepisuje jasný proces působení, ale je popisným nástrojem. Identifikuje kategorie informací důležitých pro porozumění pomoci a konfliktu, organizuje tyto kategorie, upozorňuje na jejich současné i potenciální vazby a umožňuje lépe predikovat dopady různých programových rozhodnutí. (Anderson, 2000)

Obecně je možné říct, že čím větší je množství zdrojů (kvantita) a čím větší je jejich hodnota (kvalita), tím vyšší je i potenciál jejich pozitivních a negativních dopadů. Slouží-li výstupy rozvojové spolupráce některým skupinám více než jiným, může vzniknout napětí přímo úměrné množství a hodnotě poskytované pomoci. (Anderson, 2000)

Byla popsána řada důvodů, kvůli kterým by měli realizátoři rozvojové spolupráce zvážit využití tzv. přístupu Do No Harm. Ačkoli rozvojová spolupráce sama o sobě nemůže způsobit nebo ukončit konflikt, je důležitým faktorem jeho vývoje. Neziskové organizace, kterými se tato práce zabývá, jsou často důležitými aktéry. V místě jsou například významnými zaměstnavateli a přinášejí do regionu intervence velké množství zdrojů o jejichž rozdělení mohou rozhodovat. Přístup sám o sobě nezajišťuje zjednodušení práce neziskových organizací, ale umožňuje odkrýt komplexní prostředí konfliktu ve kterém se rozvojová spolupráce odehrává, popsat vztahy mezi jednotlivými aktéry a zajistit lepší výsledky. (Anderson, 2000)

Na základě implementovaných pilotních projektů bylo zjištěno, že je možné a užitečné využívat tento přístup v potenciálně konfliktním prostředí, aktivním konfliktu i post-konfliktních situacích. Přístup neprosazuje implementaci peacebuildingu (budování míru) v celém rozsahu do rozvojové spolupráce ale hledá příležitosti k aktivitám, které přispívají spíše k míru než k válce. (Anderson, 1999)

Zkoumání konfliktu v rozvojovém kontextu přineslo již řadu praktických poznatků. Například dlouho užívaný přístup tzv. empowerment (zmocnění, posilování např. ve vztahu k ženám, menšinám apod.) je v kontextu konfliktu vhodné nahradit spíše důrazem na sounáležitost a spolupráci různých skupin. Empowerment je nicméně stále často užívaný bez ohledu na aktuální kontext, přestože vede spíše k vymezení určitých marginalizovaných skupin vůči zbytku společnosti nebo vůči dominantní skupině. (Bock, 1999) V důsledku pak přílišný důraz na empowerment může tedy vést k prohlubování konfliktů ačkoli má jistě stále uplatnění v případě vhodného kontextu a použití.

Hlavní nevýhodou přístupu Do No Harm je, že nevyužívá příležitostí k aktivnější podpoře pozitivních dopadů programu nebo projektu na konflikt. Důležitým předpokladem pro jeho osvojení je reflexe možných negativních dopadů. To může být samo o sobě pro organizace velmi obtížné a citlivé téma na které je navíc potřeba alokovat určité finanční i lidské zdroje a opakovaně aktualizovat informace v průběhu celé intervence. Dojde-li k úspěšnému osvojení přístupu, nedochází k žádnému novému výstupu projektu, popřípadě se objevují jen k menší a nesledované pozitivní dopady nad rámec původního plánu. Naopak při pochybeních analytický nástroj poukazuje na slabá místa, která původně organizace nemusela vnímat jako svoji odpovědnost.

Přístup „Do No Harm“ je dnes často výchozím přístupem pro strategie neziskových organizací, které tradičně působí v rozvojové spolupráci. Jako příklad je možné uvést organizaci CARE International, která ve svém kodexu představujícím základní vizi, principy a pracuje právě s tímto přístupem. „Do No Harm“ je zde uveden jako jeden z šesti principů programování. CARE konkrétně deklaruje, že „analyzuje dopady svých programů, podněcuje otevřené učení a přijímá opatření k prevenci a odezvě ke všem nezamýšleným škodám se zvláštním zaměřením na prevenci a řešení genderově podmíněného násilí“. (CARE, 2018) V českém prostředí deklaruje využití přístupu Do No Harm např. organizace Člověk v tísni (viz. kapitola 6.3).

4.2 Konfliktní senzitivita

Podobně jako přístup Do No Harm i konfliktní senzitivita se etabluje zejména v 90. letech 20. stol. Oba přístupy se vyvíjí prakticky současně. V roce 1998 vytváří Kenneth Bush „Peace and Conflict Impact Assessment“ (dále jen „PCIA“) a přináší tak metodologii vycházející ze stávajících přístupů k životnímu prostředí nebo genderu. PCIA je zároveň připravená za účelem přímé implementace na úrovni konkrétního projektu. (Bush, 1998) V roce 1999 představuje Luc Reychler „Conflict Impact Assessment Systems“ (dále jen „CIASL“) – program zaměřený zejména na makro-politickou úroveň dopadů zkoumaných intervencí. CIASL podobně jako předchozí přístupy vychází z detailní analýzy kontextu,

navíc přináší i některé další formy konfliktu, nevnímá konflikt nutně jen jako násilný a záměrný jev a zohledňuje roli politických aktérů. (Paffenholz, 2004)

T. Paffenholz (2004) popisuje dva základní cíle rozvojových aktérů při implementaci konfliktní senzitivity:

- 1) Redukce rizika přispění rozvojové spolupráce k eskalaci konfliktu (zahrnul již Do No Harm přístup)
- 2) Přímé nebo nepřímé přispění rozvojové spolupráce k budování míru (tento aspekt přístup Do No Harm nezahrnuje)

Důležitou součástí procesu je stejně jako u předchozího přístupu analýza konfliktu zahrnující politické a socioekonomické aspekty konfliktu, cíle, zájmy a možnosti aktérů, různé typy příčin konfliktu, jeho dynamiku, historii a vztahy mezi zapojenými aktéry. Zároveň se ale nejedná o jednorázovou „implementaci“ konfliktní senzitivity, ale spíše průřezové téma, které se v různé podobě objevuje ve všech fázích projektového cyklu. (Lange, 2004)

Cílem by obecně mělo být napomoci aktérům rozvojové spolupráce věnovat se rozvojové spolupráci s ohledem na konflikty, které s rozvojem souvisí, nikoli vytvářet specializovaná pracoviště věnující se budování míru. Zároveň by ale konfliktní senzitivita neměla být plně vyvedená mimo rozvojovou agenturu/organizaci. „In house“ odborníci zajišťují lepší přizpůsobení kontextu organizace a zvyšují pravděpodobnost implementace průřezových témat. (Lange, 2004) Nejen pro konfliktní senzitivitu (případně jiný zvolený přístup), ale i pro senzitivitu environmentální nebo genderovou by tedy měla mít organizace v ideálním případě vlastní kapacity.

Konfliktní senzitivita by měla být dle jejích zastánců základním principem všech dobrých a zodpovědných intervencí a programů humanitární pomoci, rozvojové spolupráce, peacebuildingu a peacemakingu i lidskoprávních aktivit. Všechny programy ve všech kontextech, bez ohledu na sektor, typ programu nebo fázi konfliktu by měly vést k eliminaci negativních a maximalizaci pozitivních dopadů i ve vztahu ke konfliktům. (Woodrow, 2009)

Na základě zkušeností se zohledněním jiných průřezových témat (gender, životní prostředí, dobré vládnutí atd.) víme, že pro skutečné zapojení konfliktní senzitivity nestačí pouze vytvoření strategií a nástrojů její implementace. Je možné definovat několik neopomenutelných komponentů pro úspěšné zavedení: závazek a motivace, kultura organizace, kapacity, odpovědnost a externí faktory. Napříč těmito komponenty pak hraje zásadní roli financování konfliktní senzitivity. Zároveň je důležité nejen budování kapacit v tématu, ale i vytváření příležitostí pro implementaci naučeného. V praxi

se osvědčilo posilování vztahů mezi konfliktní senzitivitou a dalšími průřezovými tématy (gender, životní prostředí, lidská práva) a to zejména kvůli narůstajícímu zatížení zaměstnanců novými průřezovými tématy, výhodám plynoucím ze sdílení zkušeností napříč tématy a koordinaci. Začlenění těchto komponentů vyžaduje ale na straně organizace závazek k přehodnocení stávajících metod a stylu práce směrem k navržení projektů zohledňujících konfliktní senzitivitu a nikoli pouze zpětného začlenění konfliktní senzitivity do projektů po zjištění negativních dopadů. (Lange, 2004)

Obecně dále platí, že nedostatek konfliktní senzitivity v rozvojové spolupráci vede k prohlubování konfliktů. Bylo popsáno několik základních faktorů, které by mohly přispět k pozitivnějším dopadům: politická citlivost k rovnému zacházení a přerozdělení přínosů, větší flexibilita v přípravě a implementaci projektů, monitoring a evaluace zahrnující nějakou formu tzv. peace and conflict impact assessment (PCIA), jasný etický rámec, silné společenské vazby a trvalá přítomnost v místě realizace. (Goodhand, 2002)

Většina zájmu je směřována na úroveň jednotlivých projektů nebo programů s důrazem na to, jak připravit intervenci, jaký typ pomoci poskytnout, komu, kým a jakými metodami. Zaměřuje se na to i tato bakalářská práce. Je ale potřeba zmínit, že malá pozornost je věnována politikám, které by zohledňovaly konfliktní senzitivitu. Nedotčené zůstávají otázky, ve kterých zemích pracovat, nebo které nástroje využívat. (Woodrow, 2009) Podobně zásadní je i rovina státní správy jednotlivých zemí, která může mít v konfliktu zásadní roli, a také firem, které jsou často důležitými aktéry rozvoje. (Barbolet, 2005) Konfliktní senzitivita by proto měla být odborně tematizována i v rámci koherence politik pro rozvoj.

Vzhledem k existenci řady konkrétních doporučení směrem k donorům i realizátorům rozvojové spolupráce (zde např. k neziskovým organizacím) zůstává tedy otázkou, proč nedošlo k rychlejší a rozsáhlejší implementaci těchto doporučení. Anderson viděla v 90. letech dvě základní bariéry. Zaprvé bylo potřeba reflektovat stávající přístup a rozpoznat, že za určitých podmínek může i dobře mířená podpora vést k nečekaným dopadům. Tato reflexe byla pro rozvojové aktéry nejen nepříjemná, ale i zdlouhavá. Zadruhé i po prolomení první bariéry převažoval dlouho názor, že dopady rozvojové spolupráce nebo humanitární pomoci na konflikt jsou zanedbatelné a příliš s ním nesouvisejí. (Bock, 1999) Otázka reflexe přístupu je otázkou ideovou a řeší závazky a motivace aktérů ke změně (Lange, 2004). Rozsah a význam dopadů rozvojové spolupráce v kontextu konfliktu již byl podrobně popsán v různých regionech a souvislostech (viz. kapitola č. 3). Podceňování dopadů rozvojové spolupráce na konflikt tedy nemá v současné době faktické odůvodnění.

K dnešnímu dni má řada mezinárodních neziskových organizací a větších donorů ukotvenou metodologii pro systematické začleňování konfliktní senzitivity či obdobného přístupu práce s konflikty do projektového cyklu. Řada těchto strategií vychází z doporučení OECD pro konflikt, peacebuilding a rozvoj. Premisou těchto přístupů je poznání, že konflikt není něčím mimořádným, ale je běžnou součástí života, a tedy i rozvoje. Proto není cílem konflikty eliminovat, ale „pouze“ zabránit násilným projevům. Zohlednění konfliktní senzitivity se tak postupně stává součástí kvalitní rozvojové spolupráce založené na aktuálním stavu poznání. (Woodrow, 2009)

4.3 Srovnání přístupů Do No Harm, konfliktní senzitivity a peacebuildingu

Nejen pro porozumění, ale i pro správnou implementaci je velmi důležité definovat a vymezit různé přístupy práce s konfliktem. Jednotlivé přístupy se prolínají a mění v čase, není proto možné dojít k jedné jediné definici. Přesto je potřeba si již během programovací fáze uvědomovat nejen benefity ale také limity jednotlivých přístupů. V opačném případě může dojít např. k nenaplnění očekávání, kdy chybně předpokládáme, že konfliktní senzitivita nebo Do No Harm zajistí výsledky podobné aktivitám peacebuildingu. Podobně není možné předpokládat, že každý peacebuilding bude zároveň senzitivní ke konfliktům, není-li tento přístup implementován během celé přípravy i realizace programu nebo projektu. (Woodrow, 2009)

Zároveň je častý i průnik jednotlivých aktivit v rámci různých přístupů. Organizace zaměřené na rozvojovou spolupráci a humanitární pomoc si stále více uvědomují svoji roli v konfliktu. Aktéři v peacebuildingu i peacemakingu naopak upozorňují na strukturální příčiny konfliktu, na které je často potřeba reagovat prostřednictvím humanitárních nebo rozvojových programů. (Woodrow, 2009) Striktní oddělování peacebuildingu a konfliktní senzitivity (nebo Do No Harm) je tedy spíše na škodu, protože zastiňuje vzájemně výhodné průniky různých přístupů a intervencí. (Lange, 2004)

Následující tabulka přináší srovnání tří různých přístupů identifikovaných autorkou. Do No Harm, konfliktní senzitivita a peacebuilding nejsou vyčerpávajícím výčtem reakcí na konflikt, ale je možné na nich ilustrovat typ rozdílů a podobností, které můžeme pozorovat na úrovni definice, hlavního cíle, typu programů, pro které jsou vhodné, a obsahu analýz.

	Do No Harm	Konfliktní senzitivita	Peacebuilding
Definice	Schopnost porozumět kontextu prostředí s důrazem na vzájemné vztahy různých skupin a interakci skupin v rámci intervencí. Jednání na základě porozumění předchozích s cílem eliminace negativních dopadů.	Schopnost porozumět kontextu prostředí s důrazem na vztahy různých skupin a interakci skupin v rámci intervencí. Jednání na základě porozumění předchozího s cílem eliminace negativních a podpoření pozitivních dopadů.	Nastavení mírového soužití a posílení politických, socioekonomických a kulturních institucí, které umožňují transformaci konfliktu a podpora takových mechanismů, které vytvoří nebo podpoří podmínky nezbytné pro udržitelný mír.
Hlavní cíl	Práce v kontextu konfliktu vedoucí k minimalizaci negativních dopadů intervence na konflikt. V rámci přístupu je zajištěno minimálně to, že nedojde k eskalaci konfliktu v důsledku intervence.	Práce v kontextu konfliktu vedoucí k minimalizaci negativních a maximalizaci pozitivních dopadů intervence na konflikt. V rámci přístupu je zajištěno minimálně to, že nedojde k eskalaci konfliktu v důsledku intervence, a naopak bude dopad na konflikt pozitivní.	Práce na konfliktu s cílem hledání možností vedoucích k minimalizaci konfliktu a podpoření mírového soužití. Program/projekt eliminuje příčiny konfliktu a vede k udržitelnému míru.
Typy programů	Vhodné pro všechny typy programů, všechny sektory a všechny fáze/typy konfliktů.	Vhodné pro všechny typy programů, všechny sektory a všechny fáze/typy konfliktů včetně peacebuildingových aktivit.	Typy programů/projektů jejichž hlavními cíli a výstupy je podpoření mírového soužití. Může být součástí humanitárních a rozvojových projektů, nebo být samostatnou intervencí.
Obsah analýz	Vyžaduje porozumění konfliktu (rozdělení, spojení), aby bylo zajištěno neposilování rozdělení a podpora existujících spojení ve společnosti.	Vyžaduje porozumění konfliktu (rozdělení, spojení), aby bylo zajištěno neposilování rozdělení a podpora existujících spojení ve společnosti vedoucí k redukcí rozdělení a posílení spojení.	Vyžaduje hlubší porozumění klíčovému spouštěčům konfliktu, dynamiky faktorů a aktérů s cílem zajistit nejvyšší možnou míru relevance intervence.

Tab. 2: Srovnání přístupů Do No Harm, Konfliktní senzitivity a Peacebuildingu (Autorka s využitím dat z Woodrow, 2009 a Anderson, 1999)

5. Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky a konflikty

Cílem této části práce je zanalyzovat, jakým způsobem je reflektován konflikt v zahraniční rozvojové spolupráci České republiky, jaký význam je mu přikládán a s jakými konkrétními tématy a opatřeními je konflikt spojován. Předložený text je výsledkem tematické analýzy aktuálních obsahů veřejné komunikace (webových stránek) Ministerstva zahraničních věcí České republiky a České rozvojové agentury. Následující poznatky vycházejí z analýzy deklarovaného přístupu a nemusí nutně reflektovat přístup zmíněných aktérů v praxi.

5.1 Strategický rámec rozvojové spolupráce

Zahraniční rozvojovou spolupráci České republiky definuje zákon č. 151/2010 Sb. o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů následujícím způsobem:

„souhrn činností hrazených ze státního rozpočtu, jejichž cílem je přispět k odstraňování chudoby v kontextu udržitelného rozvoje, včetně plnění rozvojových cílů tisíciletí, k ekonomickému a sociálnímu rozvoji, k ochraně životního prostředí, jakož i k podpoře demokracie, dodržování lidských práv a řádné správy věcí veřejných v rozvojových zemích“

Tyto činnosti jsou zejména v gesci Ministerstva zahraničních věcí a České rozvojové agentury. Projekty rozvojové spolupráce realizuje ale i Ministerstvo průmyslu a obchodu, Ministerstvo financí, Ministerstvo vnitra (Program bezpečnostní rozvojové spolupráce) a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (MZV, 2019)

Strategie zahraniční rozvojové spolupráce ČR 2018 - 2030 stanovila na období 2018 - 2023 šest prioritních zemí s programem spolupráce: Bosna a Hercegovina, Etiopie, Gruzie, Kambodža, Moldavsko a Zambie. Mezi specifické země byly zařazeny Afghánistán, Sýrie a Ukrajina, které měly zvláštními usneseními vlády schválené specifické prostředky na humanitární, stabilizační a rozvojovou spolupráci. (MZV, 2017)

Následující přehledová tabulka byla proto sestavena právě ze zemí s programem spolupráce a ze specifických zemí. Dále byly využity tři různé typy databází pro komplexnější pochopení situace v místě. První využitou databází je „Uppsala Conflict Data Program“ pro rok 2018, která se zaměřuje výhradně na konflikty na státní úrovni. Dále byla využita databáze SIPRI zaměřená na ozbrojené konflikty pro rok 2018, která zahrnuje i lokální konflikty, občanské nepokoje a dělí je do tří úrovní dle stupně intenzity. Autorka chtěla v přehledu zaznamenat i konflikty, které nejsou v současné době

aktivní, a proto se v těchto dvou databázích nevyskytují, zároveň ale nejsou uspokojivě vyřešeny (např. zamrzlé konflikty) nebo jsou vnímané mezinárodním společenstvím jako potenciálně rizikové. Pro tento účel nebylo vhodné uvést pouze významné konflikty, které proběhly za určité časové období a bylo proto využito databáze SIPRI pro rok 2018 mapující v daném roce všechny multilaterální mírové operace.

Země	Uppsala Conflict Data Program, Konflikty na státní úrovni v roce 2018	SIPRI, Ozbrojené konflikty v roce 2018	SIPRI, Multilaterální mírové operace v roce 2018
Bosna a Hercegovina	-	-	EUFOR ALTHEA, OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina, OHR
Etiopie	-	Ozbrojený konflikt vyšší intenzity (2. stupeň)	-
Gruzie	-	-	EUMM Georgia
Kambodža	-	-	-
Moldavsko	-	-	JCC/ JPKF, OSCE Mission to Moldova
Zambie	-	-	-
Afghánistán	Aktivní konflikt na státní úrovni v roce 2018	Významný ozbrojený konflikt (3. stupeň)	RSM, UNAMA
Sýrie	Aktivní konflikt na státní úrovni v roce 2018	Významný ozbrojený konflikt (3. stupeň)	<i>Není uvedeno přímo pro Sýrii, nicméně mírové mise se vyskytují v sousedících státech</i>
Ukrajina	Aktivní konflikt na státní úrovni v roce 2018	Ozbrojený konflikt nižší intenzity (1. stupeň)	OSCE Special Monitoring mission to Ukraine, EUAM Ukraine, OSCE Project Co-ordinator in Ukraine

Tab. 3: Srovnání prioritních a specifických zemí ZRS ČR ve vztahu ke konfliktům a mírovým operacím v roce 2018 (Autorka s využitím dat z Uppsala Conflict Data Program, 2018 a SIPRI, 2018)

Z přehledu je patrné, že ZRS ČR je zaměřená z velké části do zemí, kde probíhají v současné době ozbrojené konflikty (Etiopie, Afghánistán, Sýrie, Ukrajina), nebo do zemí, kde aktivní konflikty již nejsou, vzhledem ke konfliktům v 90. letech nebo i po roce 2000 zde ale stále působí mírové mise (Bosna a Hercegovina, Gruzie, Moldavsko). Výjimkou jsou pouze dvě země, kde v současnosti neprobíhají ozbrojené konflikty ani navazující mírové operace, a to Kambodža a Zambie. Tyto země jsou také spolu s Etiopií jediné země s programem spolupráce řazené na seznam nejméně rozvinutých zemí světa dle databáze OSN. Zároveň ale není možné říct, že Zambie a Kambodža by se dlouhodobě s konflikty nepotýkaly. Zambie je nepřímo ovlivněna konflikty v sousedních zemích a hostí na svém území mnoho uprchlíků. Kambodža i přes relativně dlouhé období míru čelí důsledkům rozsáhlé genocidy, která proběhla v 70. letech, a i proto dnes patří mezi nejméně rozvinuté země regionu. V obou zemích jsou tedy rozvojové problémy úzce propojeny s konflikty v minulosti, popřípadě v regionu.

Humanitární pomoc a rozvojová spolupráce v rámci ZRS ČR často začínají jako reakce na již probíhající konflikty. V minulosti tomu tak bylo v případě Bosny a Hercegoviny nebo Gruzie. V současné době Česká republika reaguje např. na konflikty v Sýrii nebo na Ukrajině. Jak vyplývá z přehledu, tato reakce není čistě v rámci humanitární pomoci, ale relativně záhy se promítá i do priorit rozvojové spolupráce. V takto identifikovaných zemích pak Česká republika působí dlouhodobě.

5.2 Hlavní reflektovaná témata

Tématu konfliktu a bezpečnosti se Česká republika nevyhýbá ani v oficiálních strategických dokumentech. Na základě tematické analýzy zdrojů (webové stránky, strategické dokumenty) autorka dále dle výzkumných otázek identifikovala tři základní témata, která se nejvíce opakovala a byla pro zkoumané dokumenty charakteristická:

- Rozvojová spolupráce vedoucí k (naší) bezpečnosti
- Demokratizace jako předpoklad bezpečnosti
- Stručné popisy konfliktu

Ministerstvo zahraničních věcí na svých webových stránkách i ve strategických dokumentech rozvojovou spoluprací (i humanitární pomoc) představuje jako cestu k „zajištění bezpečnosti“ a „předcházení konfliktů“. Jako strategický cíl české rozvojové politiky je na webových stránkách MZV v úvodu sekce „Zahraniční rozvojová spolupráce“ označováno „odstraňování chudoby a podpora bezpečnosti a prosperity prostřednictvím efektivního partnerství, které umožní chudým a málo rozvinutým zemím realizovat jejich rozvojové cíle“. (MZV, [b.r.]

Rozvojová spolupráce je viděna i jako zdroj zajištění „vlastní“ nebo evropské bezpečnosti:

„Pro Českou republiku je rozvojová spolupráce a humanitární pomoc poskytovaná do zahraničí výrazem solidarity, klíčovým nástrojem zahraniční politiky a **investicí do vlastní bezpečnosti**. Zahraniční rozvojová spolupráce pomáhá partnerským zemím čelit ekonomickým, sociálním, environmentálním i bezpečnostním problémům, posilovat jejich odolnost, dát perspektivu a lepší budoucnost jejich obyvatelům, a tím snižuje i související rizika pro nás samotné. V součinnosti s humanitární pomocí vytváří možnosti pro cílenou podporu **stabilizace zemí postižených konflikty** a katastrofami, s přímou návazností obnovy, rozvoje a návazných politických a ekonomických partnerství.“ (MZV, 2017)

V případě konkrétních zemí s programem spolupráce je pak jako nástroj zajištění této bezpečnosti uváděno zejména posílení partnerství v rámci EU a demokratizace rozvojových zemí. To se promítá i do některých témat projektů, které se na toto sblížování zaměřují například v sektoru Řádná demokratická správa věcí veřejných (Zavádění Eurokódů v Moldavské republice, Zvýšení kapacit a efektivity gruzínské kynologické služby). V jednotlivých programech rozvojové spolupráce pro roky 2018-2023 se tento přístup pak objevuje opět zejména u Gruzie a Moldavska:

„Posilování tohoto partnerství a podpora demokratického směřování Gruzie a jejího odhodlání k rozvíjení co **nejužších vazeb s EU a NATO** je důležitá jak pro budoucnost gruzínských občanů, tak pro **bezpečnost v Evropě**. Zejména v aktuálním zahraničně politickém kontextu je zásadní mít v Gruzii silného, demokratického a stabilního spojení.“ (MZV, 2020a)

„Pro Českou republiku i EU, stejně jako pro další **spolupráci a bezpečnost v Evropě** je zásadní mít v Moldavské republice silného, demokratického a důvěryhodného partnera. Podpora vyváženého rozvoje země, **demokratických reforem a přibližování k EU** je v jednoznačném **zájmu České republiky i EU**, zejména v aktuálním zahraničně politickém kontextu, kdy EU čelí vnitřním i vnějším tlakům včetně vlivu Ruska a problematice migrace, které jsou kritické i pro Moldavsko.“ (MZV, 2020b)

Demokratizace je zároveň vnímaná jako důležitý předpoklad bezpečnosti i ve Strategii ZRS ČR 2018-2030. Její součástí je tzv. Řádná demokratická správa věcí veřejných uvedena jako první ze sektorových priorit a je předložen i předpoklad „přenosu“ transformační zkušenosti ČR:

„Podporu a vytváření mírové a soudržné demokratické společnosti chápe ČR jako důležitý **předpoklad bezpečnosti** a stabilních mezinárodních vztahů, příspěvek k předcházení konfliktům a nucenému vysídlení. ČR může na nejvyšší míru zúročit svoji komparativní výhodu oproti mnohým jiným donorům – zkušenosti a znalosti nabyté v procesu vlastní politické a ekonomické transformace přenášet

a implementovat v partnerských zemích tak, aby byla utvářena demokratická společnost respektující lidská práva a zajišťující všem přístup ke spravedlnosti. **Působení v této oblasti zároveň odráží zájmy a potřeby ČR;** ... ČR bude v této prioritě působit také v rámci Programu transformační spolupráce v gesci MZV a dalšími nástroji rozvojové spolupráce, s důrazem na zvyšování kapacit a legitimacy veřejných institucí na všech úrovních.“. (MZV, 2017)

Součástí programů spolupráce není analýza aktérů ani příčin konfliktu. Jen výjimečně se např. u Gruzie objevilo, kdo je do konfliktu zapojen: „Od roku 2008 byla rozvojová spolupráce ČR s Gruzii ovlivněna důsledky konfliktu s Ruskem a soustřeďovala se primárně na jejich odstraňování.“ (MZV, 2020a)

Na úrovni jednotlivých států je poté spíše zdůrazňován rovný přístup ke všem skupinám bez ohledu na „etnicitu, národnost, náboženství, zdravotní stav, pohlaví, věk, sexuální orientaci apod.“. (Program Bosny a Hercegoviny) Projekty jsou zřejmě i díky tomu realizovány v konfliktem postižených oblastech jako je např. Abcházie (projekt s názvem „Archivy bez hranic“) nebo Podněstří (projekt s názvem „Zlepšení zdravotních a sociálních služeb pro osoby potřebující dlouhodobou péči na obou březích Dněstru“).

V autorkou analyzovaných dokumentech se nepracuje s možností negativních dopadů rozvojové spolupráce na probíhající nebo potenciální konflikty, protože existuje předpoklad, že podpora rozvojové spolupráce (nebo humanitární pomoci) vede k zajištění bezpečnosti a míru, a to zejména je-li zároveň podporováno i partnerství s Evropskou unií a demokratizace země. Při přijetí tohoto obecného přístupu pak logicky aktéři nenavazují analýzou konfliktu a potenciálních rizik intervence v kontextu specifických prostředí jednotlivých projektů.

Základní limity obdobných přístupů byly autorkou popsány zejména ve třetí a čtvrté kapitole této bakalářské práce. Česká zahraniční rozvojová spolupráce má relativně vysoká očekávání v tom, jak rozsáhlých a pozitivních dopadů může dosáhnout. Zatímco většina zahraničních autorů klade důraz na individuální přístup, detailní analýzy a aktivizaci přirozených mechanismů pro řešení sporů (Anderson, 2013 a Jeong, 2008) ve strategii ZRS ČR se objevuje spíše generalizace problému a předpoklad „přenosu“ transformační zkušenosti.

Z hlediska přístupu práce mimo konflikt, práce v konfliktu a na konfliktu je možné odvodit, že ZRS ČR má pravděpodobně nejbližší ke třetí možnosti – práce na konfliktu. Konflikt není od rozvojové spolupráce oddělován, ani se neklade důraz na omezení negativních dopadů (ty totiž nejsou reflektovány). Třetí možnost byla ve třetí kapitole této práce definována následujícím způsobem:

„Práce na konfliktu, kdy si aktéři uvědomují, že rozvojová spolupráce může napomoci k budování míru, a proto implementují různé přístupy konfliktní senzitivity. Pro tyto přístupy je typické uvědomění silné korelace konfliktu a rozvoje.“ (Goodhand, 2001)

K úplnému uchopení tohoto přístupu ale v ZRS ČR chybí implementace přístupů konfliktní senzitivity. Ověření přístupu v přípravě nebo v implementaci jednotlivých projektů není součástí této práce, a proto se může lišit. Přístupy Do No Harm nebo konfliktní senzitivita se v dokumentech neobjevují. Důvodem je zřejmě nereflektování nebo podcenění možných negativních dopadů rozvojové spolupráce na konflikty.

6. Neziskové organizace

Cílem této části je zmapovat, jakým způsobem je reflektována konfliktní senzitivita ve vybraných neziskových organizacích, respektive v jejich veřejné prezentaci, jaký význam je konfliktům přikládán a s jakými konkrétními tématy a opatřeními je konflikt spojován. Předložený text je výsledkem tematické analýzy aktuálních obsahů veřejné komunikace Českého fóra pro rozvojovou spolupráci a vybraných neziskových organizací. Konkrétně autorka pracovala s obsahem webových stránek, výročních zpráv pro rok 2018 a tiskových zpráv. Součástí jsou také kontextové informace, jejichž cílem je ukotvit nabyté poznatky do stávajícího rámce konfliktní senzitivity.

6.1 Nezisková organizace

Nezisková nebo nevládní nezisková organizace není v České republice právně ukotveným termínem. Tímto souslovím se označuje několik typů právnických osob, které se věnují obecně prospěšné činnosti. V rámci rozvojové spolupráce se tyto organizace zabývají různými aktivitami. Finanční zdroje získávají prostřednictvím individuálního a firemního dárcovství, dotací nebo veřejných zakázek. Do výběrového souboru (viz. kapitola č. 2) se dostaly tzv. obecně prospěšné společnosti, zapsané spolky a evidované právnické osoby založené registrovanou církví a (nebo) náboženskou společností.

Rada vlády pro nestátní neziskové organizace s odkazem na aktuálně platný občanský zákoník definuje nestátní neziskové organizace jako „nadace, nadační fondy a ústavy podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, účelová zařízení církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a existující obecně prospěšné společnosti, fungující podle již zrušeného zákona č. 248/1995 Sb. o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.“ (RVNNO, 2018)

V souladu s definicí výše a metodikou výběru dle kapitoly č. 2 bylo identifikováno následujících 9 organizací:

- 1) ADRA, o. p. s.

Informace o neziskové organizaci ADRA byly čerpány z webových stránek <https://www.adra.cz/>, sekce „Pomoc v zahraničí – Rozvojové projekty“ a Výroční zprávy za rok 2018. Mezi země, kam v současnosti směřuje ADRA své rozvojové aktivity patří Bangladéš, Etiopie, Keňa, Moldavsko, Srbsko a Ukrajina. Tématy projektů jsou například vzdělávání, zemědělství, zdravotnictví a podpora občanské společnosti.

2) CARE Česká republika, z. s.

Informace o neziskové organizaci CARE Česká republika, z. s. byly čerpány z webových stránek <https://www.care.cz/> a Výroční zprávy za rok 2018. Mezi země, kam v současnosti směřuje své rozvojové aktivity patří 16 zemí v Africe, Evropě a Asii. Tématy projektů jsou například zajištění vody, klimatické změny, vzdělání, podpora žen a další. Oproti dalším vybraným organizacím je tato organizace výrazně více zaměřená na podporu žen a dívek.

3) Člověk v tísni, o. p. s.

Informace o neziskové organizaci Člověk v tísni, o. p. s. byly čerpány z webových stránek <https://www.clovekvtsni.cz/>, sekce „Kdo jsme“, „Humanitární a rozvojová pomoc“ a Výroční zprávy za rok 2018. Mezi země, kam v současnosti směřuje ČVT své rozvojové a humanitární aktivity patří více než 20 zemí v Evropě, Asii a Africe. Tématy projektů jsou například vzdělávání, zemědělství, dobré vládnutí a sociální inkluze.

4) Charita Česká republika

Informace o neziskové organizaci Charita Česká republika byly čerpány z webových stránek <https://www.charita.cz/> a <https://svet.charita.cz/>, sekce „Pomoc v zahraničí – Rozvojové projekty“ a Výroční zprávy za rok 2018. V roce 2020 organizace webové stránky upravila, sekce se proto již jmenují jinak. Mezi země, kam v současnosti směřuje Charita své rozvojové aktivity patří Gruzie, Moldavsko, Mongolsko, Irák, Kambodža a Zambie. Tématy projektů jsou například zdravotnictví, sociální práce, zemědělství, vzdělávání, živobytí a drobné podnikání.

5) Diakonie ČCE – Středisko humanitární a rozvojové spolupráce

Informace o neziskové organizaci Diakonie byly čerpány z webových stránek <https://www.diakonie.cz/>, <https://www.diakoniespolu.cz/> a Výroční zprávy za rok 2018. Mezi oblasti, kam v současnosti směřuje Diakonie své rozvojové aktivity patří Blízký východ, Jihovýchodní Asie a Ukrajina. Tématy projektů jsou např. zemědělství, zdravotnictví a sociální služby.

6) Lékaři bez hranic / Médecins Sans Frontières in Czech Republic, o. p. s.

Informace o neziskové organizaci Lékaři bez hranic byly čerpány z webových stránek <https://www.lekari-bez-hranic.cz/> a Výroční zprávy za rok 2018. Tématem programů je výhradně zdravotnictví v různých typech specializace. Tato nezisková organizace je zároveň zaměřená spíše na humanitární pomoc nikoli rozvojovou spolupráci. Vzhledem k blízkosti témat, zejména v českém prostředí a rozsahu zkušeností s intervencemi v konfliktních oblastech byli Lékaři bez hranic k vybraným neziskovým organizacím zařazeni. Při dalším zkoumání se tento výběr projevil

jako relevantní. Specifické zkušenosti a přístup ke konfliktům Lékařů bez hranic by mohl teoreticky inspirovat i aktéry rozvojové spolupráce.

7) Nesehnutí, z. s.

Informace o neziskové organizaci Nesehnutí byly čerpány z webových stránek <http://nesehnuti.cz/>, <https://zbrane.nesehnuti.cz/>, <http://cestainiciativy.cz/> a Výroční zprávy za rok 2018. Mezi regiony, kam v současnosti směřuje organizace Nesehnutí své rozvojové aktivity patří Abcházie, Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Jižní Osetie, Náhorní Karabach, Podněstří, Rusko, Ukrajina. Tématy projektů v zahraničí jsou např. občanská společnost, lidská práva, životní prostředí, práva znevýhodněných, menšin a práva zvířat. Organizace se věnuje projektům v mnoha konfliktních regionech a specificky se zaměřuje také na problematiku zbrojení a vývozu českých zbraní.

8) Salesiánská asociace Dona Boska, z. s.

Informace o této neziskové organizaci byly čerpány z webových stránek <https://www.sadba.org/> a Výroční zprávy za rok 2018. Hlavní činností organizace je školení dobrovolníků, kteří jsou pak vysláni do salesiánských středisek v ČR i v zahraničí, a to jak do zemí Afriky (Dem. rep. Kongo, JAR, Lesotho, Etiopie, Zambie, Svazijsko, Súdán, Zimbabwe), do Evropy (Bulharsko, Anglie, Německo, Slovensko i Česká republika), tak i do Mexika či Indie. Témata projektů jsou vázaná na péči o děti a mládež, jejich výživu a vzdělávání.

9) SVĚTLO PRO SVĚT – Light for the World, z. s.

Informace o této neziskové organizaci byly čerpány z webových stránek <https://www.svetloprosvet.cz/> a Výroční zprávy za rok 2018. Mezi země, kam v současnosti směřuje organizace své aktivity patří Burkina Faso, Demokratická republika Kongo, Etiopie, Keňa, Mosambik, Rwanda, Jižní Súdán, Tanzanie, Uganda, Bangladéš, Kambodža, Indie, Indonésie, Libanon, Pákistán, Papua-Nová Guinea, Bosna a Hercegovina a Bolívie. Tématy projektů jsou zejména prevence a léčba slepoty a podpora osob se zrakovým či jiným postižením.

Všechny tyto organizace spojuje fakt, že jsou členy nebo pozorovateli Českého fóra pro rozvojovou spolupráci (dále jen „FoRS“) a splňují i další kritéria uvedená v druhé kapitole práce. Konflikty reflektuje FoRS již v rámci své vize: „Vizí FoRS je odstranění extrémní chudoby, environmentálně udržitelný a sociálně spravedlivý rozvoj, naplňování lidských práv a předcházení a nenásilné řešení konfliktů.“ (FoRS, 2015) V sekci „Novinky“ sekci „Zprávy z ČR“ a „Zprávy ze zahraničí“ FoRS uveřejňuje mimo jiné i aktuality z oblastí zasažených konflikty. Jedná se ale zejména o odkazy na články členů a pozorovatelů FoRS, např. organizace CARE, Lékaři bez hranic nebo Burma Center Prague. (FoRS, [b.r.]

Témata konfliktu a bezpečnosti byla všemi vybranými organizacemi reflektována minimálně jedenkrát. Žádná z organizací se tedy tématu zřejmě cíleně nevyhýbá. To dokazuje i výběr zemí, kde jednotlivé organizace působí.

Na základě výzkumných otázek a teoretického rámce v kapitolách č. 3 a 4 autorka identifikovala klíčová slova a výchozí témata pro analýzu (konflikt, bezpečnost, Do No Harm, mír, násilí, průřezová témata, analýzy aktérů). Shromážděné relevantní informace byly následně systematicky roztříděné do několika okruhů. Na základě této tematické analýzy se jako nejčastější a nepodstatnější objevila následující čtyři témata/okruhy:

- Rozvojová spolupráce jako reakce na konflikt
- Vědomé a ukotvené přístupy
- Specifická témata
- Konflikt v Sýrii

V následujících kapitolách jsou tato témata popsána podrobněji a doplněna o konkrétní citace z analyzovaných dokumentů. Autorka tyto citace vybírala za účelem lepšího představení témat. Pokud se objevilo v datech více vhodných nebo podobných citací, byly upřednostněny v textu neuvedené nebo méně často uvedené organizace, země nebo sektory, aby bylo téma představeno v nejširší možné podobě. Identifikovaná témata se vždy objevují minimálně u dvou organizací.

6.2 Rozvojová spolupráce jako reakce na konflikt

U neziskových organizací se podobně jako ve strategických dokumentech ZRS ČR objevuje rozvojová spolupráce jako nástroj, kterým je možné reagovat na konflikty. Rozvojová spolupráce ale není představována jako tzv. investice do „vlastní“ nebo evropské bezpečnosti. Naopak se zaměřuje výhradně na konkrétní projekty a potřeby příjemce.

„Cílem projektu financovaného Ministerstvem vnitra ČR/programem Pomoc na místě je přispění k celkové stabilitě regionu v oblasti Čadského jezera pomocí posílení socio-ekonomické soběstačnosti a potravinového zabezpečení domácností, které se staly obětmi ozbrojených konfliktů.“ (CARE, 2019a)

„V Kosovu působíme od dob ozbrojeného konfliktu, momentálně se zaměřujeme zejména na lidská práva a začleňování sociálně vyloučených menšin.“ (Charita, 2019)

Nejspecifičtější se v tomto ohledu projevuje organizace SADBA, která považuje svoje aktivity za součást řešení konfliktů: „Tam, kde mladí lidé neumí žít společně kvůli hlubokým etnickým, náboženským nebo politickým rozdílům, mohou být misionáři schopni sjednocovat a vytvářet mírumilovné a laskavé prostředí.“ Organizace se prezentuje i vstřícným přijetím na místě: „Oratoř Dona Boska se podobá

Organizaci spojených národů, řekl jednou s obdivem a vděčností muslimský vojenský velitel v naší misi v Sarhu v jižním Čadu. Rozsévát mír kolem sebe, u našich spolubratrů, mezi mladými, mezi lidmi: to je typická charakteristika salesiánského misionáře.“ (SADBA, 2019)

V některých případech organizace naopak vysvětlují důvody, které jim brání v pomoci na místě, kde by rozvojová spolupráce mohla probíhat. Reakcí je pak buď změna zaměření (objevilo se u organizace Světlo pro svět) nebo ne zahájení rozvojových aktivit:

„V zemích, kde pracuje lidskoprávní sekce (např. Bělorusko či Kuba), pokládáme nesvobodu a autoritářský režim za hlavní příčinu problémů. Ačkoli správně zacílené rozvojové aktivity na úrovni jednotlivých škol, vesnic a komunit mohou podporovat svobodné myšlení lidí a přispívat ke změně, nemůžeme je často v těchto zemích realizovat z důvodu bezpečnosti našich zaměstnanců.“ (Člověk v tísni, 2017c)

6.3 Vědomé a ukotvené přístupy

Pouze dvě organizace představují na webových stránkách svůj systémový přístup ke konfliktům. Nikde se neobjevil termín konfliktní senzitivity. Člověk v tísni se přihlásil k přístupu Do No Harm a Lékaři bez hranic pracují na základě publikace, která vyhodnotila dlouholeté zkušenosti organizace s humanitární pomocí organizace v konfliktních oblastech.

Člověk v tísni ve strategii humanitární pomoci a rozvojové spolupráce pro roky 2017–2021 uvádí, že v projektech analyzuje a zmírňuje možné negativní environmentální a sociální dopady. Cílem je dosažení tohoto stavu u 80 % projektů, přičemž kontrola stavu je v gesci oddělení monitoringu a evaluace organizace. Přístup Do no Harm je v textu výslovně zmíněn. Tento přístup odpovídá popisem uvedenému přístupu Do No Harm se všemi jeho výhodami i riziky. Dle strategie jsou analýzy pro potřeby začlenění Do no Harm přístupu provedeny v prvním měsíci intervence a následně jsou na roční bázi aktualizovány. (ČVĚ, RDD STRATEGY 2017–2021) Autorka pozitivně vnímá začlenění tohoto přístupu u velké části projektů, včetně stanovení cíle dosažení a předpokládá, že podrobnější informace jsou součástí interních dokumentů organizace.

Organizace Lékaři bez hranic také reflektuje problematičnost práce v konfliktech a v roce 2011 vydala publikaci Humanitární vyjednávání bez obalu (v originální verzi Humanitarian Negotiations Revealed). Materiál uvádí případové studie z konfliktů například v Jemenu, na Srí Lance, v Afghánistánu, Somálsku nebo Myanmaru. V publikaci jsou popsána dilemata, se kterými se organizace v minulosti potýkala a také způsob jakým se vyvíjel přístup ke konfliktům v humanitární pomoci. (Médecins Sans Frontières, 2011) Publikaci nicméně není možné použít přímo jako metodologii pro praxi.

6.4 Specifická témata

Reflektována jsou v textech a projektech i související témata konfliktů jako např. sexuální násilí na ženách a problematika HIV (CARE, Lékaři bez hranic), potenciální nábor mládeže do teroristických skupin (CARE), environmentální příčiny konfliktů (CARE, Světlo pro svět), migrace (CARE) a zbrojení (Nesehnutí). Právě v těchto tématech se nejvíce projevují různá zaměření organizací a jejich „specializace“. Velmi široký záběr témat má například organizace CARE a i přesto, že se prezentuje jako organizace zaměřená na podporu žen a dívek, představuje konflikty v kontextu mnoha příčin i dopadů.

Pozornost je obecně věnována zejména krizové lékařské pomoci a péči o fyzické i psychické zdraví pacientů. Konflikty jsou specifickou okolností, nejen typem potřebné zdravotní péče ale i zvýšenou potřebou péče o psychické zdraví nebo potřebností reakce na sexuálně motivované násilí. V kontextu konfliktu popisují tento rozměr například Lékaři bez hranic:

„Sexuálně motivované násilí brutálním způsobem zasahuje do života milionů lidí po celém světě. Může k němu dojít kdykoli a v jakékoli společnosti, kulminuje ovšem v nestabilním prostředí, např. během ozbrojených konfliktů. Coby naléhavý zdravotnický problém vyžaduje přímý přístup ke kvalitním zdravotním službám. V roce 2018 Lékaři bez hranic ošetřili na 24 900 obětí sexuálního násilí.“ (Lékaři bez hranic, 2019)

V souvislosti s konflikty v Subsaharské Africe se objevuje reflexe environmentálního kontextu konfliktů (klimatické změny, sucho) a popisy migračních procesů:

„Niger, podobně jako Čad, je ovlivněn nejen nepříznivými přírodními podmínkami, ale i násilnými konflikty, které sužují místní obyvatele. V zemi se proto pohybují vnitřně vysídlené osoby i uprchlíci z okolních zemí. Klimatické změny v kombinaci s ozbrojenými konflikty způsobují nedostatečný přístup obyvatel ke zdrojům obživy.“ (CARE, [b.r.])

„Jižní Súdán je od roku 2013 ve válce. Dlouhodobá sucha ještě zhoršují situaci pro civilisty, kteří jsou často oběťmi etnických bojů. A i když už to v roce 2015 vypadalo na mírové smlouvy, momentálně je mír stále velmi daleko. Bohužel, na to vždy doplácí ti nejzranitelnější – ženy, děti, osoby se zdravotním postižením.“ (Světlo pro svět, 2017)

“Zambie hostí téměř 80 000 uprchlíků ze sousedních zemí. Více jak polovina z nich pochází z Demokratické republiky Kongo (DRC). V minulých letech tuto zemi zasáhl krvavý konflikt. Vyžádal si na 6 milionů obětí, které zemřely důsledkem bojů, nemocí a podvýživy. Ačkoliv země není již oficiálně ve válce, boje o enormní nerostné bohatství probíhají dál.” (CARE, 2019c)

Organizace Nesehnutí věnuje specifickou pozornost problematice zbrojení, a to zejména v souvislosti s vývozem zbraní z České republiky do zemí s diktátorským nebo autoritativním režimem nebo do oblastí zasažených konflikty. Apelují zejména na odpovědnou politiku evropských států. V roce 2019 se na webu k tématu v sekci články objevily např. následující příspěvky: „Česká municie pro válku v Jemenu. V Nizozemí se tomu diví“. V roce 2017 se v sekci objevily např.: „Česká republika dlouhodobě vyzbrojuje ázerbájdžánskou diktaturu“ a „Česko se podílí na destabilizaci světa a podpoře válek“. Svoji vizi pro roli zbrojení a konfliktu formulují následujícím způsobem:

„Zasazujeme se za svobodnou a bezpečnou společnost jako alternativu ke společnosti militarizované. Domníváme se, že k bezpečí nevede zbrojení, opevňování hranic či oklešťování lidských práv, ale dialog, porozumění souvislostem a jednání ve prospěch spravedlnosti a rovnosti všech. Mírové soužití se zakládá na respektujícím, konstruktivním a udržitelném řešení konfliktů. Usilujeme o odzbrojení na úrovni činů i na úrovni uvažování. Prosazujeme kulturu nenásilí.“ (Nesehnutí, 2019)

V rámci programu Cesta iniciativy organizace také připravuje měsíční přehledy zpravodajství z jižního Kavkazu. Tématy těchto přehledů jsou otázky občanství, lidských práv, ale i čistě politická témata na regionální i mezinárodní úrovni. Konkrétně se reakci na konflikty zaměřil v minulosti například projekt s názvem „Řešení mezinárodních konfliktů nenásilnou cestou“ z let 2016-2017. Cílem podpořené kampaně bylo „prosadit do vzdělávání na školách středního i vyššího stupně semináře zaměřené na práci s etnickými stereotypy a nenásilným řešením konfliktů. Na kampani by se měli aktivně podílet zejména mladí lidé, ti budou prostřednictvím přímé asistence a poradenstvím pomáhat předcházet konfliktům založeným na etnickém původu“. (Nesehnutí, 2016)

6.5 Konflikt v Sýrii

Tématem, které v komunikaci neziskových organizací v posledních letech velmi rezonovalo, byl konflikt v Sýrii. Aktivity neziskových organizací v Sýrii mají charakter humanitární pomoci, ale názorně také ukazují, jak mohou být české neziskové organizace velmi aktivní a konkrétní při popisu situace i vlastních postojů obecně.

V březnu roku 2017 vydali ADRA, CARE, Člověk v tísni, DIAKONIE, Charita Česká republika a INEX-SDA sdružení ve FoRS tiskovou zprávu s názvem „Válka v Sýrii trvá 6 let a miliony dětí neznají život v míru“. (Člověk v tísni, 2017b) Jednotlivé organizace pak průběžně vydávaly i dílčí prohlášení, obsahující konkrétní postoje organizace k aktuální politické situaci v zemi jako např. organizace CARE v článku s názvem „CARE varuje před masivní vlnou vysídlení na severu Sýrie v důsledku zahájení útoku“:

„CARE vyzývá strany konfliktu, aby přijaly veškerá možná opatření k prevenci zranění civilistů a zajistily humanitárním pracovníkům nenarušený a bezpečný přístup k lidem, kteří jejich pomoc potřebují.“ Dále

„Zahájení nových vojenských operací tureckou armádou v severní Sýrii bude pro civilisty představovat zvýšené riziko eskalace násilí, čímž je CARE hluboce znepokojena.“ (CARE, 2019b)

Vlastní prohlášení připravila i nezisková organizace Nesehnutí, a to v tiskové zprávě z 16. října 2019 s názvem „Brno protestuje proti turecké ofenzívě“. Ve zprávě je popsána aktuální situace v severní Sýrii (Rojava), vztah České republiky k Turecku s důrazem na vývoz zbraní, obsažena je i informace o chystané demonstraci a dopisu, který organizace zaslala nejvyšším vládním představitelům:

„Dnes 15. října uběhl týden od začátku turecké ofenzívy s eufemickým názvem Pramen míru v severní Sýrii, která již přinutila k útěku více než 200 000 lidí a vyžádala si nejméně 100 obětí na životech. Mír si však představujeme jinak, než jako bombardování měst a vesnic.“ (Nesehnutí, 2019)

6.6 Souhrn poznatků

České neziskové organizace působící v rozvojové spolupráci mají různorodé geografické i sektorové zaměření. Stejně tak se různí i v přístupu ke konfliktu. Žádná z organizací se tématu konfliktu ve veřejně dostupných dokumentech nevyhýbá, ale míra jeho reflexe je různá. Pouze dvě z devíti organizací popisují systematický přístup ke konfliktu a reflexi možných negativních dopadů způsobených jejich činnostmi. Organizace v souhrnu reflektují poměrně široké spektrum specifických a průřezových témat, které mohou lépe vysvětlit příčiny i dopady konfliktů. Zároveň ve výjimečných případech (konflikt v Sýrii) organizace jak společně, tak samostatně popisují aktuální problémy a na základě své odbornosti a zkušeností z místa, navrhuji obecná opatření.

Celkově tedy organizace minimálně v rámci svých webových stránek reflektují problematiku konfliktu v regionech, kde působí, a to jak v rozvojové spolupráci, tak v humanitární pomoci, napříč regiony. V komunikaci popisují okolnosti konfliktu, konflikt je uveden jako důvod rozvojových problémů ale také jako jejich důsledek. Na základě provedené tematické analýzy dokumentů nebylo možné popsat přístup ke konfliktu uvnitř organizací, v interních dokumentech nebo v procesech přípravy a implementace projektů. V případě dalšího zkoumání konfliktní senzitivity v prostředí českých neziskových organizací by bylo vhodné rozšířit autorkou provedený výzkum deklarovaných přístupů organizací o konkrétní zkušenosti zaměstnanců těchto organizací, zkoumání různých fází projektového cyklu, popřípadě případové studie.

Vzhledem k neexistenci systematického přístupu ke konfliktům v podobě strategických dokumentů u většiny organizací autorka hledala alternativní zdroje takovýchto informací. Jako zajímavý zdroj se jeví např. soubory deklarovaných hodnot jednotlivých organizací. Konkrétní výčet hodnot uvádí na svých webových stránkách FoRS, ADRA, Člověk v tísni, Diakonie, Lékaři bez hranic a Charita ČR. Specifický je výčet hodnot FoRS protože k němu se na základě Valné hromady FoRS z 1. 6. 2011 přihlásili

všichni členové FoRS a měl by tedy odrážet postoje všech zkoumaných organizací. (FoRS, 2011) Výše vyjmenované organizace ale uvádějí i vlastní (vždy odlišný) výčet hodnot, některé se zároveň na svých webových stránkách výslovně hlásí i ke Kodexu efektivnosti FoRS a tedy i hodnotám v něm uvedeným (npř. ADRA).

Hodnoty pro potřeby práce nejsou více specifikované a respektují jejich rozdílné pojetí a využití v různých organizacích. Obecně jsou ale chápány jako klíčové principy, ke kterým se organizace hlásí a u kterých deklaruje jejich implementaci.

Jednotlivé organizace uvádí mezi čtyři až sedmi hodnotami, celkem byl proto získán soubor více než 33 pojmů z nichž některé se významově nebo doslovně překrývaly.

Nejčastěji (u dvou a více souborů hodnot) se opakovaly následující:

- 1) **Respekt** (FoRS, ADRA, Člověk v tísni, Charita)
- 2) **Partnerství a společenství** (FoRS, ADRA, Člověk v tísni, Diakonie)
- 3) **Znalost rozvojové spolupráce, profesionalita, kvalita a efektivita** (FoRS, ADRA, Člověk v tísni)
- 4) **Přijetí, soucit a milosrdenství** (Lékaři bez hranic, Diakonie, Charita)
- 5) **Nestrannost a neutralita** (Lékaři bez hranic a Člověk v tísni)

Autorka se v další kapitole zaměřila více na hodnoty nestrannosti a neutrality. I přesto, že v rámci analýzy hodnot nejde o nejčastější téma, objevuje se nad rámec souborů hodnot jak v komunikaci FoRS, tak i dalších neziskových organizací. Je to navíc téma vysoce relevantní právě při konfliktu a aktuálně se jeho chápání proměňuje, což by mohlo mít dopady i na aktivity českých neziskových organizací.

7. Neutralita a nestrannost

Obsahem této části práce je definování neutrality a nestrannosti v kontextu rozvojové spolupráce. Kapitola propojuje reflexi tohoto tématu u vybraných neziskových organizací a poznatky vyplývající ze zahraniční literatury, včetně přínosů a rizik ke kterým vede reflektování těchto hodnot.

7.1 Definice neutrality a nestrannosti

Neutralita a nestrannost se při analýze hodnot vybraných neziskových organizací objevuje u Lékařů bez hranic a Člověka v tísní. Člověk v tísní si svoji hodnotu neutrality a nestrannosti definuje následujícím způsobem:

„Pomoc není poskytována na základě rasové, náboženské nebo národnostní příslušnosti, ale na základě potřeb a možnosti efektivně pomáhat. Naše činnost není řízena zájmy jiné instituce a neakceptujeme, aby sloužila vojenským, politickým ani náboženským cílům. Hlásíme se k dodržování mezinárodního dokumentu The Code of Conduct, který některé z těchto principů dále rozvádí.“ (Člověk v tísní, 2017a)

Lékaři bez hranic řadí mezi své hodnoty neutralitu, nezávislost a nestrannost. Důraz je kladen na finanční nezávislost, což organizace zajišťuje tím, že přes 90 % příjmů pochází od soukromých dárců. (Lékaři bez hranic, 2018) Také pro FoRS je nestrannost a neutralita pozitivní kvalitou, navíc dle zdroje typická právě pro české nevládní neziskové organizace:

„České NNO jsou schopné působit v zemích s nestabilní politickou situací, s nedemokratickým systémem nebo tam, kde jsou potlačována lidská práva, v zemích sužovaných konflikty anebo s absencí potřebného legislativního, právního či institucionálního rámce. Využívají k tomu svou nestrannost, dlouholeté zkušenosti z daných zemí i zkušenost s transformací české společnosti.“ (FoRS, 2017).

S nestranností a nediskriminací pracuje několik dalších aktérů. Objevuje se například v Programu rozvojové spolupráce Bosny a Hercegoviny pro roky 2018-2023, ale i u některých neziskových organizací, které nemají tyto témata ve svých souborech hodnot (principů):

„Pomoc směřujeme těm, kteří jí nejvíc potřebují. Nikomu nestráníme. Naše středisko se již osmým rokem věnuje pomoci v zahraničí při krizích a válkách i projektům v rozvojových zemích.“ (Diakonie, 2019)

„Sloužíme lidem bez rozdílu, zejména těm nejchudším a nejzranitelnějším, podle objektivního vyhodnocení jejich situace a potřeb, které vyjadřují bez ohledu na rasu, věk, pohlaví, fyzickou schopnost, národnost, vyznání nebo politické přesvědčení, skutečně bez nepříznivého odlišení jakéhokoli druhu.“ (Charita, 2014)

Neutralita i nestrannost se objevují v literatuře zejména v souvislosti s humanitární pomocí. Neutralitu je možné definovat jako nezapojení rozvojových aktérů do politických, etnických, náboženských nebo ideologických konfliktů. (Schenkenberg van Mierop, 2015) V 90. letech existoval předpoklad, že neutralita bude na ústupu a rozvojoví aktéři se budou muset více politicky vymezit. Opak se ale stává pravdou a neutralita (a nezávislost) jsou jako pojmy využívané nadále a implementované v nových podobách. (Drażkiewicz, 2017)

Specifickou neutralitou může být například neutralita finanční nebo operativní. Zatímco Lékaři bez hranic v zásadě spíše nepřijímají finanční prostředky od vlád, většina zkoumaných organizací je přímo závislá na dotační podpoře nejen z rozpočtu České republiky, ale i zahraničních donorů, mezinárodních organizací apod. Zároveň je nutné brát také v potaz, že i případní soukromí dárci mají určité preference pro využití prostředků, které neziskovým organizacím darují. Finanční nezávislost nicméně neznamena nutně odmítnutí všech donorů a ani to není z podstaty neziskových organizací možné. Vždy záleží na podmínkách spolupráce a množství různých zdrojů financování. Zůstává nicméně otázkou, či programy jsou v rámci rozvojové spolupráce implementovány a nepředchází-li program České republiky následným programům a projektům neziskových organizací, což by mohlo částečně zpochybňovat jejich finanční neutralitu.

Operativní nezávislost je chápána jako technická a logistická samostatnost organizace. Operativně nezávislá organizace musí mít interní kapacity, dovednosti a expertízu pro nezávislou práci. Zejména v konflikty silně zasažených oblastech jde ale o těžko dosažený cíl a spolupráce např. s armádou může být jediným způsobem pro zajištění bezpečnosti, evakuace apod. (Schenkenberg van Mierop, 2015) Operativní nezávislost organizace v rámci kapacit, dovedností a expertízy zároveň úzce souvisí s finanční nezávislostí, a naopak schopnost zajistit finanční nezávislost může být do určité míry podmíněna operativní nezávislostí organizace.

7.2 Vyvážení pozitiv a negativ neutrality a nestrannosti

Neutralita a nestrannost se řadí mezi čtyři základní principy humanitární intervence. (Schenkenberg van Mierop, 2015) Vzhledem k tomu, že v českém prostředí organizace působící v humanitární pomoci často pokračují v rozvojové spolupráci, dá se předpokládat, že tyto principy budou mít dopad i na rozvojové projekty. Například u hodnot organizace totiž žádná organizace nerozlišuje své hodnoty pro humanitární pomoc, rozvojovou spolupráci nebo pomoc v České republice. Zároveň mezi humanitární pomocí a rozvojovou spoluprací neexistuje striktní předěl.

Otázky spojené s neutralitou se mohou objevit již při rozhodování o existenci rozvojové spolupráce v lokalitě. V případě humanitární pomoci je možné argumentovat humanitárním imperativem – ten,

kdo pomoc potřebuje, má právo pomoc dostat a ten, kdo může pomoci má právo pomoc poskytnout. (Anderson, 2007) Bereme-li ale v úvahu, že hranice humanitární pomoci a rozvojové spolupráce není ostrá, zůstává otázkou, jestli je možné humanitární imperativ rozšiřovat dále. Otevřeli bychom tím totiž větší prostor pro rozvojové, lidskoprávní a systematické změny ve společnosti, které mají za cíl dlouhodobou změnu. (Goodhand, 2002)

Riziko nevhodného rozšíření principu neutrality do rozvojové spolupráce představila například Elżbieta Drażkiewicz v článku o polských neziskových organizacích v Jižním Súdánu. Neutralita je vnímaná v práci této autorky nikoli jako nástroj umožňující pomoci v prostředí konfliktů, ale jako argument pro vymezení se vůči lokálním autoritám a tzv. sociální imunita. V tomto případě pak rigidní pojetí neutrality snižuje udržitelnost pozitivních dopadů a vzdaluje se od participativních přístupů. Organizacím je umožněno uniknout odpovědnosti k místním autoritám, a přitom plnit podmínky donorů, kteří vnímají neutralitu jako nedotknutelný princip. Od idey rozvojové spolupráce se tak můžeme snadno dostat k modelu ve kterém jsou rozvojové země vnímány jako pasivní příjemci a neziskové organizace se mohou vyhnout spolupráci s úřady se záminkou nezávislosti, neutrality apod. (Drażkiewicz, 2017)

Toto pojetí neutrality v rozvojové spolupráci se poté může projevat např. důrazem na tzv. bottom up přístup a upřednostňování práce s místními neziskovými organizacemi nebo jednotlivci na úkor státních úřadů. Důsledkem pak mohou být pouze lokální nekoordinované a neudržitelné systémy a systematické podrývání místních autorit a jejich kapacit. Na druhou stranu zaměření výhradně na tzv. top down přístupy může vést k opakování neúspěšných vzorců a dotování státu, který nemá přímou odpovědnost občanům, ale zahraničním donorům. (Goodhand, 2002)

Ačkoli se význam neutrality a nestrannosti liší, jsou oba termíny často spojovány a mluví se o obou najednou. V českém prostředí se s těmito principy pracuje a není pravděpodobně možné nastavovat jiné systémy jejich využití pro humanitární a rozvojovou spolupráci. S ohledem na možné negativní důsledky bude tedy potřeba citlivé vyvážení nepopíratelných výhod neutrality a nestrannosti s možnými riziky alibistického zneužití těchto hodnot.

8. Závěr

Cílem této bakalářské práce je představit koncept konfliktní senzitivity v kontextu české zahraniční rozvojové spolupráce, zanalyzovat její stávající podobu a nastínit možnosti jejího dalšího využití pro neziskové organizace. Tento cíl byl v práci naplněn v souladu s výzkumnými otázkami od teoretického ukotvení konceptu přes hledání klíčových témat pro vybrané aktéry rozvojové spolupráce v České republice.

Konflikt a rozvoj spolu úzce souvisí a pravděpodobně se navzájem ovlivňují. Rozvojoví aktéři mohou mít ke konfliktu spíše pasivní postoj (práce mimo konflikt), nebo se souvislostmi rozvoje a konfliktu zabývat hlouběji a snažit se najít vhodné přístupy (práce v konfliktu a na konfliktu). V praxi je poté kromě konfliktní senzitivity možné využít například i přístupu Do No Harm. V obou případech je ale nutností hluboké porozumění kontextu prostředí s důrazem na vzájemné vztahy různých skupin a aktérů.

Zahraníční rozvojová spolupráce České republiky směřuje až na výjimky zejména do zemí, kde probíhají ozbrojené konflikty (Etiopie, Afghánistán, Sýrie, Ukrajina), nebo tam, kde v současnosti působí mírové mise z důvodu konfliktů v nedávné minulosti (Bosna a Hercegovina, Gruzie, Moldavsko). Prezentované informace jsou spíše stručné a rozvojová spolupráce je představována výhradně jako předpoklad bezpečnosti bez zohlednění možných negativních dopadů.

Neziskové organizace jsou si konfliktů vědomy a běžně se setkávají s jejich dopady na projekty, místy popisují i složité a speciální vazby konfliktu na různé aspekty rozvojové spolupráce. Jak bylo představeno na příkladu konfliktu v Sýrii, organizace i přes deklarovanou neutralitu vyjadřují v různých uskupeních i samostatně konkrétní postoje, pojmenovávají aktéry a definují i očekávání, která v konfliktu mají od mezinárodního společenství. Přístup jednotlivých organizací ke konfliktům se liší. Některé organizace konflikty pouze letmo zmiňují a není zřejmé, jak k nim přistupují. Objevuje se ale i specializace organizací na některé aspekty konfliktu (např. dopady konfliktu na ženy u organizace CARE), popřípadě jasnější deklarace konkrétního přístupu ke konfliktu a jeho cíle (tzv. Do No Harm u organizace Člověk v tísni). Mimo to v českém prostředí existuje také minimálně jedna organizace, která se konfliktům věnuje s vyšším důrazem a zaměřuje se i na politický přesah a důsledky mezinárodního zbrojení (organizace Nesehnutí).

Různá míra důrazu na konflikt v práci těchto neziskových organizací není zřejmě podmíněna ani mezinárodním zázemím (různé přístupy organizací ADRA ČR, Charita ČR a CARE) ani velikostí organizace. Pravděpodobně se jedná spíše o ideologické směřování a individuální přístup k rozvojové spolupráci u jednotlivých aktérů.

Obecný diskurz rozvojové spolupráce v České republice pracuje s premisou, že rozvojová spolupráce přináší do rozvojových zemí mír a je řešením probíhajících i potenciálních konfliktů (nebo migrace). Na úrovni programování ZRS ČR je zdůrazněná zejména tzv. vlastní nebo evropská bezpečnost (vnímaná jako bezpečnost EU). Tento diskurz je dále posilován a rozvíjen neziskovými organizacemi, které rozvojové projekty prezentují podobným způsobem. V jejich pojetí se ale s tzv. vlastní bezpečností spíše neworkuje, a to i přesto, že pro laickou veřejnost je jejich činnost viditelnější. Staví se do role neutrálních a objektivních pozorovatelů, zároveň ale popisují konkrétní aktéry a možné scénáře vývoje, které by jim umožnily realizovat lépe (kvalitněji a bezpečněji) projekty.

Na základě dnešního stavu poznání dynamiky konfliktu, jeho potenciálních aktérů a studia vztahů konfliktu a rozvoje je toto přímé spojení rozvoje jako prevence konfliktu a reakce na konflikt zřejmě nesprávné. V kontextu literatury představené v kapitolách č. 3 a 4 má tento přístup řadu rizik. V různých zemích, sektorech i modalitách rozvojové spolupráce byly pozorovány negativní dopady rozvojových projektů na vznik konfliktů, jejich průběh, eskalaci i řešení. Neziskové organizace jsou v současné době také jedním z potenciálních aktérů konfliktu. Je tedy nepravděpodobné, že právě české organizace by byly výjimkou a dopady jejich práce by byly výhradně pozitivní.⁴

Popsaný problém se může podle názoru autorky vyvíjet v budoucnosti dvěma způsoby. Aktéři rozvojové spolupráce se vzdají přesvědčení, že rozvojová spolupráce nabízí řešení pro konflikty a zajistí bezpečnost. Jistě i v tomto případě stále najdou pro rozvojovou spolupráci mnoho důvodů. Samo odstraňování chudoby, snižování nerovností a návazné pozitivní dopady by bylo možné dále prezentovat a jejich dosažení je neméně obtížné. Druhou cestou může být pokračování v diskurzu, který prezentuje rozvojovou spolupráci, která má výhradně pozitivní dopady a vede k míru v rozvojových zemích i v Evropě.

I za předpokladu, že dojdeme ke shodě na tom, že rozvojová spolupráce by skutečně měla mít přesah do bezpečnosti, nevystačíme si pouze s politickou deklarací. V literatuře je v současné době popsána řada příkladů, jak rozvojová spolupráce může k bezpečnosti přispívat, aniž by se z ní musel nutně stát tzv. peacebuilding. Nebudou-li ale rozhodující aktéři rozvojové spolupráce připraveni přijmout systematictější přístup jak na úrovni programování zahraniční rozvojové spolupráce ČR, tak na úrovni implementace u českých neziskových organizací, některá z očekávání, která nyní společnost v České republice na rozvojovou spolupráci klade, budou zřejmě i nadále nenaplněna.

⁴ Pokud by bylo při dalším zkoumání prokázáno, že vybrané organizace sice nedeklarují veřejně práci s konfliktem, ale v praxi k němu přihlížejí, byly by závěry autorky v této kapitole neplatné. K této situaci by mohlo dojít například pokud by organizace implementovaly konfliktní senzitivitu (ne nutně takto pojmenovanou) na základě svých zkušeností, popřípadě ze zdrojů zahraničních donorů nebo ze zdrojů vlastních.

Výzkum tématu konfliktní senzitivity a celkově přístupu ke konfliktu v rámci české rozvojové spolupráce by bylo vhodné dále doplnit. Představovaná práce přináší deklarované přístupy neziskových organizací. Prostor je ale dále ve zkoumání deklarovaných přístupů individuálních pracovníků rozvojové spolupráce (např. prostřednictvím rozhovorů, jak bylo autorkou původně navrhováno) a samozřejmě ověření těchto deklarácí v praxi, výzkum zaměřený na další realizátory pomoci (firmy, univerzity, státní správu), zkoumání různých fází projektového cyklu, popřípadě zaznamenání případových studií. To by mohlo vhodným způsobem rozšířit poznání této problematiky v českém prostředí a zároveň zajistit předpoklady pro aplikaci přístupu konfliktní senzitivity, která by lépe reagovala na aktuální trendy v rozvojové spolupráci i stávající vládní strategie.

Seznam literatury

Anderson, M. B. 1999. *Do no harm: How aid can support peace or war*. Boulder, Colo.: Lynne Rienner Publishers.

Anderson, M. B. 2000. *Options for Aid in Conflict; Lessons from Field Experience*. Cambridge: Local Capacities for Peace Project, Collaborative for Development Action.

Anderson, M. B. 2007. *To Work, or Not to Work, in 'Tainted' Circumstances: Difficult Choices for Humanitarians*. *Social Research*. 74, 201-222. Dostupné z: www.jstor.org/stable/40971895 [cit. 2019-12-01].

Anderson, M. B., Kim S. H., Rubin J. Z. 2013. *Opting out of war: strategies to prevent violent conflict*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers.

Barbolet, A., Goldwyn R., Groenewald H., Sherriff A. 2005. *The utility and dilemmas of conflict sensitivity*. Dostupné z: https://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Handbook/Dialogue_Chapters/dialogue4_barbolet_etal.pdf [cit. 2019-12-01].

Barnett J. 2008. *Peace and Development: Towards a New Synthesis*. *Journal of Peace Research*, 45, 75-89. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/27640625?seq=1#metadata_info_tab_contents [cit. 2020-05-24].

Bock, J. G., Anderson M. B. 1999. *Dynamite under the Intercommunal Bridge: How Can Aid Agencies Help Defuse It?* *Journal of Peace Research*. 36, 325–338. Dostupné z: www.jstor.org/stable/424696 [cit. 2020-05-24].

BUSH, K. D. 1998. *A Measure of Peace: Peace and Conflict Impact Assessment of Development Projects in Conflict Zones*. Ottawa: International Development Research Centre.

CARE. [b.r.] *Katastrofy / Niger: Podpora živobytí rodin v Nigeru*. Dostupné z: <https://www.care.cz/projekty/podpora-zivobyti-rodin-v-nigeru/> [cit. 2020-06-26].

CARE. 2018. *The CARE International Code*. Dostupné z: https://www.care-international.org/files/files/CI_Code_Post-Council_Update_Jul2018.pdf [cit. 2019-10-20].

CARE. 2019a. *Zpráva o činnosti 2018*. Dostupné z: <https://www.care.cz/o-nas/vyrocnizpravy/> [cit. 2019-10-20].

CARE. 2019b. *CARE varuje před masivní vlnou vysídlení na severu Sýrie v důsledku zahájení útoku*. Dostupné z: <https://www.care.cz/novinky/tiskove-zpravy/care-varuje-pred-masivni-vlnou-vysidleni-na-severu-syrie-v-dusledku-zahajeni-utoku/> [cit. 2019-10-28].

CARE. 2019c. *Katastrofy / Zambie: Podpora obživy a hospodaření s přírodními zdroji pro uprchlíky z DR Kongo a hostitelské komunity, Mantapala*. Dostupné z: <https://www.care.cz/projekty/podpora-obzivy-a-hospodareni-s-prirodnimi-zdroji-pro-uprchliky-z-dr-kongo-a-hostitelske-komunity-mantapala/> [cit. 2020-06-26].

Collier, P. 2007. *The bottom billion: Why the poorest countries are failing and what can be done about it*. Oxford: Oxford University Press.

- FoRS (České fórum pro rozvojovou spolupráci). 2015. *Strategie a činnost FoRS*. FoRS Dostupné z: <http://www.fors.cz/sdruzeni-fors/strategie-a-cinnosti-fors/#.XvYbLG5uJfE> [cit. 2019-10-20].
- FoRS (České fórum pro rozvojovou spolupráci). [b.r.] *Zprávy ze zahraničí* Dostupné z: <http://www.fors.cz/category/novinky/zpravy-ze-zahranici> [cit. 2019-10-28].
- FoRS (České fórum pro rozvojovou spolupráci). 2011. *Kodex efektivnosti FoRS*. Dostupné z: <http://www.fors.cz/clenove-a-pozorovatele/kodex-efektivnosti-fors/#.Xvi9LmgzY2w> [cit. 2019-10-28].
- FoRS (České fórum pro rozvojovou spolupráci. 2017). *Aidwatch 2017: Česká zahraniční rozvojová spolupráce a humanitární pomoc: S jakou vizí je dále rozvíjet?* Dostupné z: <http://www.fors.cz/informacni-zdroje/#.XvjA4mgzY2w> [cit. 2019-10-28].
- Člověk v tísni. 2017a. *Naše vize a hodnoty*. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/nase-vize-a-hodnoty-4199gp> [cit. 2019-10-28].
- Člověk v tísni. 2017b. *Válka v Sýrii trvá 6 let a miliony dětí neznají život v míru*. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/valka-v-syrii-trva-6-let-a-miliony-deti-neznaji-zivot-v-miru-3989gp> [cit. 2019-10-28].
- Člověk v tísni. 2017c. *RDD STRATEGY 2017–2021*. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/rdd-strategy-2017-2021-753pub> [cit. 2019-10-20].
- Člověk v tísni. 2019. *Časté dotazy*. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/kdo-jsme/caste-dotazy> [cit. 2019-10-20].
- Diakonie. 2019. *Výroční zpráva 2018*. Dostupné z: <https://www.diakonie.cz/o-diakonii/dokumenty/> [cit. 2019-10-28].
- Disman, M., Poth, C. N. 1998. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum.
- Drążkiewicz, E. 2017. Neutrality in foreign aid. 77, 90-102. Dostupné z: <http://berghahnjournals.com/view/journals/focaal/2017/77/focaal770108.xml> [cit. 2020-06-28].
- FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations). 2019. *World Food and Agriculture - Statistical Pocketbook*. Řím: FAO. [cit. 2020-05-24].
- Goodhand, J. 2001. *Violent Conflict, Poverty and Chronic Poverty*. Chronic Poverty Research Centre. Dostupné z: https://www.files.ethz.ch/isn/128062/WP06_Goodhand.pdf [cit. 2019-12-01].
- Goodhand, J. 2002. *Aiding Violence or Building Peace? The Role of International Aid in Afghanistan*. Third World Quarterly, 23, 837-859. Dostupné z: www.jstor.org/stable/3993391 [cit. 2019-12-01].
- Hendl, J. 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Horký, O., Prest, S., Samy, Y. 2010. *Česká rozvojová spolupráce: diskurzy, praktiky, rozpory*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Charita Česká republika. 2019. *Výroční zpráva 2018*. Dostupné z: <https://www.charita.cz/kdo-jsme/vyrocnizpravy/> [cit. 2019-10-20].

Charita Česká republika. 2014. *Etický kodex*. Dostupné z: <https://www.charita.cz/kdo-jsme/vyrocnizpravy/eticky-kodex/> [cit. 2019-10-28].

Jeong, H., Kim, S. H., Rubin, J. Z. 2008. *Understanding conflict and conflict analysis: escalation, stalemate, and settlement*. London: SAGE.

Lange, M. 2004. *Building Institutional Capacity for Conflict-Sensitive Practice: The Case of International NGOs: Development and Peacebuilding Programme*. London: International Alert. Dostupné z: https://www.international-alert.org/sites/default/files/publications/building-institutional_cap.pdf [cit. 2019-12-01].

Lékaři bez hranic. 2019. *Sexuálně motivované násilí*. Dostupné z: <https://www.lekari-bez-hranic.cz/sexualne-motivovane-nasili> [cit. 2020-06-26].

Lékaři bez hranic. 2018. *Neutralita, nezávislost, nestrannost*. Dostupné z: <https://www.lekari-bez-hranic.cz/neutralita-nezavislost-nestrannost> [cit. 2019-10-28].

Médecins Sans Frontières, Magone, C., Neuman, M., Weissman, F., ed. 2011. *Humanitarian Negotiations Revealed: The MSF Experience*. London: C. Hurst & Co.

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. [b.r.] *Zahraníční rozvojová spolupráce*. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/index.html [cit. 2019-10-20].

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 2017. *Strategie zahraniční rozvojové spolupráce České republiky 2018–2030*. Praha, Dostupné z: http://www.czechaid.cz/wp-content/uploads/2016/09/Strategie_ZRS_CR_2018-2030.pdf [cit. 2019-11-24].

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 2019. *Metodika ZRS ČR*. Dostupné z: <http://www.czechaid.cz/wp-content/uploads/2016/09/Metodika-ZRS.pdf> [cit. 2020-06-23].

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 2020a. *Revidovaný Program dvoustranné rozvojové spolupráce České republiky v Gruzii na léta 2018 - 2023*. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/prioritni_zeme_2018_2023/program_dvoustranne_rozvojove_spoluprace.html [cit. 2019-10-20].

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. 2020b. *Revidovaný Program dvoustranné rozvojové spolupráce České republiky v Moldavsku na léta 2018 – 2023*. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/prioritni_zeme_2018_2023/program_dvoustranne_rozvojove.html [cit. 2019-10-20].

Nafziger, E., Auvinen, J. 2000. *Economic development, inequality, war, and State violence World Development*, 30, 153-163. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0305750X01001085?via%3Dihub> [cit. 2019-12-01].

Nesehnutí. 2016. *Řešení mezinárodních konfliktů nenásilnou cestou*. Dostupné z: <http://nesehnuti.cz/vystupy/kavkaz/reseni-mezinatnickych-konfliktu-nenasilnou-cestou/> [cit. 2019-10-28].

Nesehnutí. 2019. *Brno protestuje proti turecké ofenzívě*. Dostupné z: <http://nesehnuti.cz/vystupy/brno-protestuje-proti-turecke-ofenzive/> [cit. 2019-10-28].

Paffenholz, T. 2004. *Designing Transformation and Intervention Processes*. v: Alexander Austin, Martina Fischer and Norbert Ropers (eds.). *Transforming Ethnopolitical Conflict*. The Berghof Handbook. Berlin: Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, 151-169.

Pruitt, D. G., Kim, S. H., Rubin, J. Z. 2004. *Social conflict: escalation, stalemate, and settlement*. Boston: McGraw-Hill.

Reychler, L. 2006. *Working in conflict – Working on conflict: Humanitarian dilemmas and challenges*. Bilbao: University of Deusto. Dostupné z: <http://www.deusto-publicaciones.es/deusto/pdfs/hnet/hnet17.pdf> [cit. 2020-05-31].

RVNNO (Rada vlády pro nestátní neziskové organizace). 2020. *Výroční zpráva o činnosti Rady vlády pro nestátní neziskové organizace v roce 2019*. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dotace/Vyrocní_zprava_RVNNO_2019.pdf [cit. 2020-06-23].

SADBA. 2019. *Salesiánské misijní zprávy ze světa*. Dostupné z: <https://www.sadba.org/misijni-zpravy-ze-sveta-cagliari-11-srpen-2019/> [cit. 2019-10-20].

Sen, A., Prest, S., Samy, Y. 2001. *Development as freedom*. New York: Oxford University Press.

Schenkenberg van Mierop, E. 2015. *Coming clean on neutrality and independence: The need to assess the application of humanitarian principles*. *International Review of the Red Cross*. 97(897-898), 295-318. Dostupné z: http://www.journals.cambridge.org/abstract_S181638311500065X [cit. 2020-06-28].

Sida (The Swedish International Development Cooperation Agency). 2018. *Peace and Conflict Toolbox*. Dostupné z: <https://www.sida.se/English/partners/methods-materials/peace-and-conflict-tool-box/> [cit. 2020-05-24].

SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute). 2019. *Armed conflict and peace processes*. Oxford University Press. Dostupné z: <https://www.sipri.org/yearbook/2019/02> [cit. 2019-10-20].

Stewart, F. 2004. *Development and security*. *Conflict, Security & Development*, 4, 261-288. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1467880042000319863> [cit. 2020-05-24].

Stewart, F., Valpy, F. 2001. *War and Underdevelopment: The Economic and Social Consequences of Conflict*. Oxford: Oxford University Press.

Světlo pro svět. 2017. *Přes překážky*. Dostupné z: <https://www.svetloprosvet.cz/pres-prekazky32017> [cit. 2020-06-26].

UNDP. 1994. *Human Development Report 1994: New Dimensions of Human Security*. <http://www.hdr.undp.org/en/content/human-development-report-1994> [cit. 2020-06-26].

Uppsala Conflict Data Program. 2019. Uppsala. Dostupné z: <https://ucdp.uu.se/> [cit. 2019-10-20].

Waisová, Š. 2011. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.

Woodrow, P., Chigas, D. 2009. *A Distinction with a Difference: Conflict Sensitivity and Peacebuilding: Reflecting on Peace Practice Project, CDA Collaborative Learning Projects*. Dostupné z: <https://www.cdacollaborative.org/wp-content/uploads/2016/02/A-Distinction-With-A-Difference-Conflict-Sensitivity-And-Peacebuilding.pdf> [cit.2019-12-01].

Zákon č. 151/2010 Sb. o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů zahraniční rozvojové spolupráce. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR